

OKTÓBERI TÚZVIRÁG

Októberi tűzvirág

Kiadja
az 1956-os Magyar Szabadságharcosok Világszövetsége, Budapest

Felelős kiadó: dr. Sántha Gábor

Szerkesztette:
Kósa Csaba

A borítót Benke Márta festőművész festményének felhasználásával
tervezte:
Kósa Dániel grafikusművész

ISBN 978-963-12-0173-4

A kiadást támogatta:
Pestszentlőrinc-Pestszentimre Önkormányzata

Nyomtatás:
OOK-Press Kft.
8200 Veszprém, Pápai út 37/A
www.ookpress.hu

TARTALOM

Ünnepek ünnepe – A szerkesztő előszava.....	7
---	---

BÖRTÖNÖK MÉLYÉN

Gérecz Attila: Az ítélet.....	13
Gérecz Attila: Kenyéren és vízen.....	14
Gérecz Attila: Örök arcunk.....	15
Gérecz Attila: Beszélő.....	17
Gérecz Attila: Fuit.....	18
Gérecz Attila: Karácsonyi ének a börtönben.....	19
Tóth Bálint: Sem mártírnak, sem aszkétának.....	21
Tóth Bálint: Magánzárkán.....	22
Tóth Bálint: Reggel a hóhér.....	23
Béri Géza: Csigaház.....	24
Béri Géza: Infinitívuszok.....	25
Kárpáti Kamil: MZ lámpa.....	26
Kárpáti Kamil: Károlyt „kitépték”.....	27
Stefanovszky Dezső: Veled mi lesz...?.....	28
S. Koósa Antal: Egy új világnak számúzóttje lettem.....	29
„B”: Magam ellen.....	30
Szalkay István: Tegnap a sétán láttam.....	31
Tollas Tibor: Fagyasztó.....	32
Tollas Tibor: Bebadogoznak minden ablakot... ..	33
Tollas Tibor: Az ór.....	37

LYUKAS ZÁSZLÓK

Kocsis Gábor: A harcba induló Dávid éneke.....	41
Ismeretlen költő: Budapest ifjúságának.....	42
Tamási Lajos: Piros a vér a pesti utcán.....	43
Jankovich Ferenc: Forradalom.....	45
Sinka István: Üdv néked, ifjúság.....	47
Lakatos István: Ifjúság.....	48
Illyés Gyula: Egy mondat a zsarnokságról.....	49

Németh László: Emelkedő nemzet	56
Szabó Lőrinc: Ima a jövőért.....	59
Tamási Áron: Magyar fohász.....	61
Dutka Ákos: Ember és magyar	62
Örkény István: Fohász Budapestért	63
Fekete István: Levél Bécsbe	64
Kassák Lajos: A diktátor	66
Zelk Zoltán: Feltámadás	67
Kárpáti Kamil: A szabadsághoz.....	68
Kannás Alajos: Hazám.....	69
Határ Győző: A torony	73

NÉPEK KRISZTUSA

Tollas Tibor: Memento – Megemlékezés Gérecz Attiláról.....	79
Ismeretlen költő: Mesgyekő	80
T. E. : Sírkő helyett	81
Buda Ferenc: Tizenöt-húszéves halottak	82
Füst Milán: Szózat a sírból	83
Képes Géza: Novemberi éj	84
Márai Sándor: Mennyből az angyal	85
Sinka István: Ének 56 Karácsonyára	88
Nagy László: Karácsony, fekete glória	89
Obersovszky Gyula: A falak négyszögére kék; Csillagok ülnek	90
Krassó György: Májusi hajnal	91
Hegedüs László: Csendélet.....	92
Tózsér Árpád: Őszi világ – őszi szemmel.....	93
Zas Loránt: November	95
Fáy Ferenc: Jeremiás siralmai.....	97
Kibédi Varga Áron: Fohász 1957-ben	100
Vitéz György: Túléltem	102
András Sándor: Gyászmise a Hattyú utcai kocsmában.....	103

MAGYAROK GLÓRIÁJA

Albert Camus: A magyarok vére.....	107
Ramon Cue Romano: Magadra hagyunk tégedet	109
Claes Gill: GLORIA VICTIS!	112

Watson Kirkconnel: Gloria victis	113
E. E. Cummings: Hálaadás, 1956	114
Neil Bradford Olson: Magyarországhoz	115
Cristine Busta: Magyarország árnyékában	117
Haldfan Rasmussen: A hang	118
Jan Klánsky. Szent István jele.....	119
Kai Laitinen: Az embertől keletre	120
Zbigniew Herbert: A magyaroknak.....	121
Wiktor Woroszyński: A város	122
Jules Superville: Magyar barátainkhoz.....	123
Szpirosz Panajotopulosz: Magyar testvéreinkhez	124
Olaf Stumbrs: A magyar forradalmárokhöz.....	125
Miko Vlahovic: Ave Hungária	126
Petro Kizko: Éljen Magyarország!.....	127
Sava Manolova-Ungerer: 1956. október hőseihez.....	128
Karl Krolow: A szabadság	129
Arnulf Överland: Magyarország 1956-ban.....	130
Ferdinando Durand: Ó, halottak... ..	132
Giuseppe de Lorenzo: Legenda a magyarokról	133
A. Petrov: Ej, romantika... ..	134
M. Selechova-Benke: Vérszerinti testvérek.....	135
Franisco de Moreira das Neves: Magyar katona monológja	136
Nils Leeb-Lundberg: Éjszaka Budapest fölött.....	137
Muzaffer Ünkan: Felkelés	138
Gabriel Okara: A lélek hangja.....	139
Gustavo Garcia Saravi: Magyarországhoz.....	140
Gabriela Huneens: Vértanú föld	141
Juana de Ibarbouron: Prológus.....	143
Guilherme der Almeida: A lecke.....	144
Ernesto Pinto: Dal azokról, akiket holnap megkoszorúznak	145
Pham Cong Thien: A fehér tavasz.....	147
Prasobsukh Sukhsvasti: A magyarokról, akik szerették a hazájukat.....	148
Rue Lane Kuo: Magyar forradalom.....	149
Taita Towett: A gyarmatosítás sírfelirata.....	150

ŐRZŐK ÉNEKE

Fáy Ferenc: Októberi halott	153
Áprily Lajos: Őszi csoda; Falevelek.....	154

Saáry Éva: Október 23	155
Kabdebó Tamás: Memento libertatem	157
Tollas Tibor: Önítélet	159
Horváth Elemér: Huszonöt év után.....	160
Mózsai Ferenc: Hősök nélkül	161
Gömöri György: Emléksorok egy áldozatról; Ilyenkor	163
Faludy György: Ezerkilencszázötvenhat, te csillag!	164
Nagy Gáspár: Ők már kivárlják	166
Tornai József: Vannak magyarok	167
Csurka István: Modern szüreti ima	169
Bella István: Arccal a földnek.....	172
Ágh István: Magyar Katalin	173
Serfőző Simon: Hiába sulykolták	175
Kósa Csaba: „Én onnan jövök...”	176
Tollas Tibor: Túlélők.....	178
Tóth Bálint: Magyar Litánia	179
Utassy József: Október	181
Mementó	182

ÜNNEPEK ÜNNEPE

A szerkesztő előszava

Ezen a tavaszon barátunkat temettük a budafoki sírkertben. Sosem jártam még itt: a búcsúszavak után sétáltam kicsit a lombos, madárzenekaros hegyoldali temetőben. Egyszerre lyukas zászlós sírkövekre tévedt a szemem. Ahogy sorra vettem őket, és leolvastam az évszámokat, a torkomba ugrott a szívem.

Csupa tizenöt, tizenhat, tizenhét éves fiú, akik a barikádokon estek el. Az utcaköveken. A tankok hernyótalpa alatt. Pesti srácok. Azaz: ők budaiak. Mellettük nyugszik az a négy húsz és huszonegy esztendő honvéd, akiket azért végeztek ki, mert 1956. november negyedikén szembeszálltak a Budapestre törő szovjet hadsereggel. Talán Mecséri ezredes fiai lehettek. A tűzvirágos magyar október katona-halottai.

Míg e kötet verseit válogatom, folyvást reájuk gondolok, 56 ifjú hőseire. A szüleikre, akik évtizedekig csak rejtve állhattak oda a fejfákhoz, becézgetni az övéiket, sírogatni a sírhantok felett, míg aztán lassan ők is sírba hanyatlottak.

Nem írtak még ennyi megrendítő verset a világ egyetlen forradalmáról sem, mint a mi ötvenhatosunkról. Legalább versekben legyőzhetetlenek vagyunk.

Ám már 56' előtt is, a börtönök mélyén is milyen művek születtek! A börtönversekben sem versenyezhet velünk senki. Sajnos.

A váci, a márianosztrai, a pesti gyűjtőfogház celláiban érett nagy költővé Gérecz Attila – akit majd harc közben, 1956. november hetedikén kaszabol le a megszállók géppuskasorozata a pesti Nagykörúton, huszonhat éves korában. A szenvedés olyan poétákat szült, mint Tóth Bálint, Béri Géza, Kárpáti Kamil, mint Tollas Tibor, aki a forradalom vérbefojtása után majd évtizedekig a müncheni Nemzetőr című lapban tartja ébren – rendíthetetlen hűséggel – a forradalom eszméjét. De Kocsis Gábor és Vitéz György első verseit is a rabság hívta elő. Volt rab, akit kivégeztek, akinek a versét a társa őrizte meg. Aztán a rabtárs is meghalt a börtönben, vagy a megtorlás éveiben, s a költő már örökre névtelen marad. Mint „B”.

A börtönök mélyén olyan – csak lopva, titokban papírra körmölhető – nagy versek születtek, mint Gérecz Attila *Beszélője*, vagy mint a *Bebádogoznak minden ablakot*, Tollas Tibor tollából.

A forradalom eufórikus napjaiban megszólal az élő magyar irodalom minden jelentős alkotója. *Piros a vér a pesti utcán...* – Tamási Lajos, ifjú költő, de az érett alkotók, a nagy öregek is mind hódolattal hajtának fejet a pesti srácok előtt. Ifjonti tüzzel köszöntik a kivívott szabadságot, majd a leveretés szívszorító fájdalmában megrendülve tesznek hitet 56' legyőzhetetlen igazsága mellett.

Mintha egy felforrzott vulkánból törnének elő ezekben gyönyörűséges és fájdalmas napokban a magyar irodalom kivételes alkotásai. Az *Emelkedő nemzet* (Németh László), az *Egy mondat a zsarnokságról* (Illyés Gyula), a *Magyar fohász* (Tamási Áron), az *Ima a jövőért* (Szabó Lőrinc), a *Levél Bécsbe* (Fekete István), a *Fohász Budapestért* (Örkény István), a *Forradalom* (Jankovich Ferenc), *A szabadsághoz* (Kárpáti Kamil), az *Ifjúság* (Lakatos István), az *Ember és magyar* (Dutka Ákos), a *Feltámadás* (Zelk Zoltán), *A Tizenöt-húszéves halottak* (Buda Ferenc), a *Szózat a sirből* (Füst Milán), az *Ének 56 karácsonyára* (Sinka István), a *Karácsony, fekete glória* (Nagy László). És 1956 karácsonyára megérkezik a száműzetésből, New Yorkból a *Mennyből az angyal* is, Márai Sándor megrázó siratója Magyarországról.

Es ekkor, amikor minden veszni látszik, előlépnek a nagyvilág költői. A cserbenhagyott Magyarország – a *Népek Krisztusa* –, bevonul a világirodalomba. Egy kis országból nagy hatalom lesz. Erkölcsi nagy hatalom.

Sorra imádkoztak, jajdultak, sikoltottak akkor az írástudók. Európaiak, ázsiaiak, amerikaiak, afrikaiak.

Kiáltott a nagy francia író, Albert Camus is: „... csak úgy maradhatunk hívek Magyarországhoz, ha soha, sehol el nem áruljuk, amiért a magyar harcosok az életüket adták...A magyar munkások és értelmiségiek, nyomorúságuk, láncok, száműzöttségük ellenére királyi örökséget hagytak ránk, amelyet ki kell érdemelnünk: a szabadságot, amelyet ők nem nyertek el, de egyetlen nap alatt visszaadták nekünk.”

„Gloria victis” - írta verse fölé (anélkül, hogy tudtak volna egymásról), a norvég Claes Gill és a kanadai Watson Kirkconnel – „Dicsőség a legyőzötteknek... Dicsőség a hős lányoknak és fiúknak.”

A spanyol költő, Ramon Cue Romano a bocsánatunkat kérve borult elénk:

Magadra hagytunk Tégedet!

Kicsiny hűgunk, te drága Magyarország!

E. E. Cummings az Egyesült Államok vezetőinek az arcába vágja az árusáltságot: mit sem ér a híres amerikai szabadság-szobor, mert számító megalkuvásból sorsukra hagyták a magyarokat.

A nagyvilág tanúságtételeként tiszteleg 56' hősei előtt – többek között – az orosz Petrov, az osztrák Busta, a dán Rasmussen, a svéd Lee-Lundberg, a cseh Jan Klánský, a finn Laitinen, a holland Snit, a lengyel Herbert, az olasz

Lorenzo, az argentin Saravi, az uruguayi Pinto, a nigériai Okara, a maláj Stimol, a vietnami Cong Thien, a tajvani Lane Kuo.

Ismail Galaal somáliai költő 1962-ben arról ad hírt, hogy az afrikai puszták tábornöveinél a legendák népéről, a magyar szabadságharcról énekelnek a tevekaravánok hajcsárai.

Az emigrációban pedig – mindenekelőtt Nyugat-Európában és Amerikában – a diktatúra elől menekült magyar írástudók, az őrzők vigyázták a lángot évtizedeken át. Fáy Ferenc, Zás Loránd, András Sándor, Faludy György, Határ Győző, Kabdebó Tamás, Cs. Szabó László, Kibédi Varga Áron, Saáry Éva, Gömöri György... Soha, egy pillanatra sem feledték a nagy napokat, az elesett, a kivégzett hősöket, hajszálnyit sem engedtek ötvenhatból.

Miként Tollas Tibor írta Münchenben, 1986-ban, a forradalom harmincadik évfordulóján:

*Feldúlt sírjukon mécses,
október tűzvirága...
Ők éltek túl, – a holtak
A győztes forradalmat.*

A legjobbak idehaza is hűségesek maradtak. A halálra ítélt, de csodával határos módon életben maradt Obersovszky Gyula, a hosszú évekre ítélt Krassó György és Hegedüs László a Gyűjtőben, a zárkák mélyén is írt, íróeszköz, papír híján gyakran csak fejben. De írtak a halál árnyékában is – az utókor számára. És míg másként nem lehetett, az írók java szimbólumokba, metaforákba rejtette a gondolatait. Áprily Lajos, Sinka István, Csurka István, Nagy Gáspár, Bella István, Tornai József, Ágh István, Petri György, Kalász Márton, Kiss Dénes, Fekete Gyula, Serfőző Simon, Döbrentei Kornél, Szepesi Attila...

1956 lezárhatatlan, befejezhetetlen történet. Új és új művek csiholója. 2010-ben például, a halála előtti hetekben kaptam meg Utassy József barátomtól a frissen elkészült versfüzére kéziratát. A cím: *Csillagra zárt egek alatt. 1948–1956*. Alcím: *Főhajtás a pesti srácok és budai suhancok szabadságharca előtt*.

Azon a tavaszi napon, a budafoki temetőben a kéziratot záró Október című vers sorai futottak át rajtam:

*Szél ama suhanc-sírokat
ölelgesd, becézd, simogasd,
s csókold, aki ott síroga.*

Simogassuk, becézzessük, öleljük őket. Elesetteket, hóhérekre adottakat, jeltelen sírokba vetetteket, halálukig vigasztalhatatlan, kifosztott édesanyákat, édesapákat, még élő testvéreket, fiakat, lányokat, unokákat.

Simogassuk, csókoljuk őket.

Ezzel az antológiával is.

Kósa Csaba

BÖRTÖNÖK MÉLYÉN

Gérecz Attila

Az ítélet

Az ítélelhozás. A bíró
belép, s az esküdtszék feláll.
Süt a nap. Valahol a Lídó
fövenyén mosolyt forr a nyár.
Itt megreped a csönd, a nyíló
szemeken átszáll a Halál.

Négyszer suhint a kaszája éle.
A terem csöndes és komor.
S ők állják, mintha egy sem élne,
hüsen, mint négy ezüst szobor.
S a négy vágás finom sebére
kivérzik négy gúnyos mosoly.

S e gúnyos görbéjén a száznak
arcunk fölér és visszanez.
S egy pillanatig mind így állnak;
mert csúcspontja volt az a rész
a végtelen hiperboláknak,
amelyek íve visszavész.

(Hátrakötik a kezeit.
A hóhér a zsámolyt kirúgja.
A csigát ketten kezelik.
Az arc eltorzul. és kinyújtva
úgy ráng a test még percekig,
mint sátáni hegedűk húrja!)

Gyula teste már nem soká élt.
(Mészben a csontváz is elmállik.)
De mikor a hóhér hozzáért,
hangja kizúdult az utcáig,
süvöltve tovább: „a hazáért
és a népért mindhalálig!...”

Gérecz Attila

Kenyéren és vízen

A mocskos padlón fekszem,
Hátam vetem a falnak,
– A fájdalom ... lehet-e, versem,
Hatalmad?

Próbálgatom anyám mosolyát.
Lelkére még dalaim szórnám...
Könnyeket, mik már nem törnek át
A formán.

Másom sincs, Uram. Beérem
Azzal, hogy arcodat viszem.
Csak így bírtam még el: kenyéren
És vízen.

Gérecz Attila

Örök arcunk

Ha zárkám festeni kéne, a kép zord lenne. A táj faláról, mint sötét keretben kép, úgy lóg, de néha szép zöld lángjaival fűrtös főt hajt föléd. Az ajtó komor szimbólum. Úgy képzeld, mint végtelennek véges küszöbét... S a közepén, keresztbetett lábakkal Kamil ül, mint szokott, szemben a nappal.

Remekmű, de mit csak úgy hevenyészett az Isten lány agyagból – gondolom –, s most a fájdalommal lesz az enyészet drágább a végtelennel oly rokon arcon, mint évszázados repedések ifjú mosolyú Buddha szobrokon. Ül, mint kit a Sátán el sohasem nyer. Ha élni kell, ily halálos az ember.

Ha élni kell, s az ember még halálos angyalarcával egyszer visszaint. Művészetünk, az egyetemi város – amit fölépítünk –, a gyáraink, s vén földünk vert, ráncos arca, hová rozs-szíjak hegén gyümölcsös árnya int – lesz örök arcunk, s pár sosemhallott dal. Más mi lehet itt még a magyarokkal?

Oly meztelenek és szálnalmat keltők. Takarnók őket, meg ne fagyjanak. Zúzos lelkem óvná mint téli szellők behelhelik a gyöngye gallyakat. Ha tél jönne és fűrgesét leszelnők, talán, ha fáj is, nem maradna mag. Szikrázzon hát lelkünkkel zúzmaráson, csak századok szívébe fagyva lássam!

Sötétedik. Az alkony már szemünkre
gyújtogatja vöröslő mécseit.
A felhő, mintha hegykeresztben függne
(ember nincs is, csak szenvedés itt)
sebet tajtékos oldalába ütve
az esti fény megváltó kése nyit.
Majd szétcsorog a vér, vádnál sötétebben,
s én megmosom arcom s kezeim a sebben.

Kihül a Szépség, homlokára alszik
s majd bűnjelül hordja, ki nincs miért
lemeztelenítse az ember-arcig.
A vers körülvesz, mint ezüstös vért.
Csak néha hagyjuk el, kemény a harc itt,
és elveszik, ki harcán győzni vélt.
Mint árad a vér, a kín, mint a tenger,
s föllebeg hátán a könnyebb: az ember.

(Márianosztra, 1995)

Gérecz Attila

Beszélő

A rácsok előtt örege s tele könnyel,
megállt köszönőben anyám, a szegény;
botjára hajolt s zokogott. De a lelkem
csókjául emelte az ujjá hegyén!

Szeretet? Nem akartam alá menekülni.
A szív üresedve halálra valóbb.
S az emberi bűn? Viszi árja a szívem,
mint tiszta, papír-lebegésű hajót!

Ma láttam Anyám. Szemeim simogatták
szeme fátyolait, s örömen remegő
keze s arca szelíd erejét, amit egyszer
szobornak emel fölibém az Idő!

Emlék, min a lélek a fájdalom-ittas
virág, mely a porladozóra kihajt.
(Elég-e a fájdalom árnya szemében
Megszűrük-e sorsom a könnyei majd?)

Most újra magam vagyok, és szememről
az Isten erős mosolyát leteszem:
ma láttam az Édesanyám s a szemétől,
szelíd, szerető melegárnyú szemétől
ökölbe szorult a kezem!...

(Vác, 1995. jún.)

Gérecz Attila

Fuit

A szomszédomnak vér csordul a száján.
Tüdőbajos. Még néhány napja van,
hogy fuldokolva öklendezzék, s aztán
sajnálva benne sorsukat, sokan
majd kérdezik: hány évet ült? hetet?” –
Kereszt se lesz a sírhantja felett.

Hogy miért élt? ki tudna rá felelni.
Gúlába hordott kövek sorsánál
még sokkal többre úgysem vitte senki.
Családja sincs. Idősebb férfi már,
s csak ifjú vágyaktól levetkezett
húsát nyeli a Gúla kő helyett...

(Vác, Rabkórház, 1995. jan.)

Gérecz Attila

Karácsonyi ének a börtönben

Szürke falakon túl, messze, gyertyák gyúlnak,
Ünnepi harangok imára kondulnak.

Komor szájunk szélén keserű vonások.

– Hallod, Názáreti?

Súlyosak a láncok.

Lüktető városok élete csendül,

Millió gyűlölet könnyekké szelidül.

Kiégett szívünkön már nem csordul bánat.

– Hallod, Názáreti?

Megtörték a vágyak.

Kacagó kicsinyek ámuló szemekkel,

Derűs emberpárok zsolozsmás lélekkel.

Hajlott hátunk bűnös alázatra görnyed.

Hallod Názáreti?

Vedd el életünket!

Fia képe előtt leboruló asszony,

Drága vonásain torzul a fájdalom.

Könnybefúlt hangjában mély kínok zihálnak.

– Hallod, Názáreti?

Segítsd az anyánkat!

Nedves zárkák alján összeroskadt árnyak.

Fásult, néma vággyal szent csodára várnak.

Vasrácsokon átal halvány fényre néznek.

– Hallod Názáreti?

Peregnek az évek...

Tágult pupillákon tébolyult kín lángja.

Négy zokogva készül a mártírhálálra.

Torkához kap, s felsír álmában a gyermek:

– Hallod, Názáreti?

„Apámat ne engedd!”

Megtiport országon dühöng szilaj átok.
Neved, rohadt dühvel ócsárló pofájok
Káromolva törí csendjét a szent éjnek.
– Hallod, Názáreti?
Mebocsájtunk... – Érted!

Túl a szitok zaján felcsendül az ének.
Zúg, dagad, hömpölyög, felujjong a lélek.
Megrendül a börtön, recsegnek a záruk,
Rab torkok harsogják szerte a világnak:
Dicsőség Istennek, békesség a népnek:
– Hallod, Názáreti?
Hozzád száll az ének.

(Márianosztra, 1955. dec.)

Tóth Bálint

Sem mártírnak, sem aszkétának

Sem mártírnak, sem aszkétának
nem születtem, ma ezt tudom már,
s azt is, kemény deszkapadomnál
jobban szeretem a friss ágyat,
zárkámnál fényes verandánkat,
a csajka babnál vajaszsemlém,
de annyira nem tompult elmém,
s ez oly mélyre nem alázhat,
hogy a jognak s az igazságnak
megtiprását semmibe venném,
s míg szolgák haptákos fegyelmén,
hazugságán átláthatok,
gyűlölök mindenfajta önkényt,
s mert nem gondolkozhatom önként,
a börtönből is lázadok!

(Fő utca, 1951. február-március)

Tóth Bálint

Magánzárkán

Bab, borsó, krumpli, lencse, tészta,
egyforma szerdák, szombatok.
– Élünk-e még? – kérdezzük néha,
de reggel újra nap ragyog.
Mint ketrebben vadállatok:
hét lépés fel-le itt a séta,
s ha kinyitjuk az ablakot,
tájunk tél-nyáron szürke téglá.
Az élet távolba alélva,
közel halottak, csillagok.
Bab, borsó, krumpli, lencse, tészta,
Egyforma szerdák, szombatok.

(Vác, 1951)

Tóth Bálint

Reggel a hóhér

Reggel a hóhér mértéket vett rólad,
aztán káromkodott, hogy tévedett,
s felakasztotta szomszéd zárkából
a fiút, akit tegnap este hoztak,
ki egész éjjel üvöltött, dörömbölt,
hogyan élni akar, priccsét leokáda,
s végül elájult, egy vödör vizet
loccsantották rá, hogy magához térjen,
úgy vonszolták ki az akasztófához,
félaléltnak nem vitték lábait,
csend, csak rúgások puffanása hallott.

Az őrszobán már serceg a zsír,
a főtörzs most reggelijét süti:
fokhagymás hús. A hullaszállító
hangját hallod, a vaskaput kinyitják.
Kileselel. Elment. Este vasba vernek.
Holnap félkoszt. Holnapután sötét.
Ki fogod bírni, nincs más választásod:
Árulás vagy a beígért kötél.
A sűrű dróthálón besüt a nap.
Halk nesz. Az ór hosszan-hosszan figyel.
Ők bizonyosan tudják, hogy megtörnek,
te bizonyosan tudod, hogy soha.
Kondérkongás. A reggelit meghozzák.
Mohón harapsz a frissen sült kenyérbe.
Eszedbe jut, ma van a tárgyalásod
a Lánchíd mellett. De nem érdekel.

(Gyűjtő, Kisfogház, 1951 .október 1.)

Béri Géza

Csigaház

Ez üres csigaház. Futok spirálban
mind beljebb, s bár a fény még átragyog,
szemeimen már opálos homály van,
s fülemben tutólnak a járatok.

Szűkül a kör. Homályom is mind mélyebb
hullámot vet a görbe falakon,
nem sok kell már, végére érnek,
a levegőt sziszegve harapom.

És forrva sűrűsödik benn az út.
Kerengek. Eddig féltem és ziháltam.
Mindegy. Üvöltök még egy iszonyút,
s magamra döntöm szörnyű csigaházam.

Béri Géza

Infinitívuszok

menekülni, menekülni,
közben írni, remekülni,
sok-sok mindent kikerülni,
élni, élni, ki nem hűlni,

holtra dermedt testtel bírni,
tovább úszni, nem merülni,
szerelemtől keserülni,
inni, hinni, vinni, érni –

kegyelmet? azt sose kérni.

Kárpáti Kamil

MZ lámpa*

Egy tejszínú, sima gömb a kopár
szobába lóg. Őrangyal a neve.
Csak e cinikus paranoia-kor
nem tud mit kezdeni vele.

Mint a rabét, a haját lenyírták.
Arca se szép. Álla túl kemény.
De látom a közös ágyat benne,
mint testvérében a szegény.

A fajtámat, mint a gödrök meszes
négyszögében egy családi ékszert
(ami erős, vad sirással holtat
s elevent is élővé tett).

Anyám szürke koponyája holdját.
A szikkadt, sötét szem ilyen részeg,
amputáció alatti álom
ködében szeret meg, élet.

Ilyen börtönkosarasan hódít.
Ilyen kórházi alagsor-csupasz.
A gumikerekű tolokocsik
egyikén feléledt utas,

kit a műtős a jégdoboz elől
egykedvűen repít a kórterembe.
A kivégzőosztag szíve dobol
összefacsarodva benne.

* *magánzárka*

Kárpáti Kamil

*Károlyt „kitépték” **

„Szervusz, Kamil!”, mondja még
s a nehéz ajtó döngve bezárul.
Csak a sikoly, a búcsú rebben itt
alacsonyan, fecskéként.

„Szervusz, Kamil!”, hallgatom.
Egy óra telt? Száz óra múlt? Érzem:
görcsösen szorít: nem szakadna!
Majd ágyam neki adom,

kortnyi vizem, falatnyi kenyérkém,
gúnyám – s ha lesz majd – asszonyom.
S kisfiam, ha félve felriad,
tudom: ő lovagoltatta térdén.

* *kivégezték*

Stefanovszky Dezső

Veled mi lesz...?

Ha virgonc éveid, mint álmok tűnnek,
s már pápaszem kell a régi betűnek,
ha őszi estén jó lesz tüzet rakni
és fél lakásod árendába adni,
Veled mi lesz...?

Ha eltűnt szemed búzavirág éke,
– a körmenetben lestem: büszkesége
aranybafont, csodábavont fejednek –
hókezeid, mint levelek peregnek,

ha hímzett párnád közt őszen pilledsz
és künn a hervadás a lombba úgy kezd
betépdetni, mint özvegy a hajába,
ki vesztí gyermekét, urát az árba?:
Veled mi lesz?

(Vác, 1954)

S. Koósa Antal

Egy új világnak száműzöttje lettem

Egy új világnak száműzöttje lettem,
Új, bélyeges, nagy „R”-el hátamon,
Hogy jönni kell még pár perc boldogságnak,
Fáradt magamat egyre áltatom.

Arcomon érzem ráncaim redőit,
Mit belevágott az idő foga.
A szívem olykor mást akar dobogni,
De ráébred, hogy nincs hozzá joga.

Még itt élek, de olykor messze tűnve,
Fáradt vagyok, ha visszaérkezem.
És nem találok semmit, csak magányom,
S egy kusza verset fáradt térdemen.

(Márianosztra, 1955)

„B”*

Magam ellen

Gyerekszeszéllyel amit kezdtem,
Elkomolyodott ím a játék,
A kalandozásból nagy út lett,
Félelmek hűvössége bennem,
Mintha hómezők szélén járnék.

Visszatekintek a hegy alján
Búvó házra, szelíd mezőkre:
Akarva sem térhetek vissza,
Megtett, kanyargós utam csap rám
S ostorként kényszerít előre.

Itt élek, kissé magam ellen.
Szívemben szép pihenés képe:
Parti villa, gyermek, gyümölcsfa...
Nekem ezrek helyett kell mennem,
Harc és hűvös magány elébe.

Börtön, birkózás mind ezért van,
Egy nép élete perg az orsón,
De én kimondtam, amit kellett
S hogy a végzetet szétszakítsam,
Százszor is betöltöm a sorsom.

** Ismeretlen költő*

Szalkay István

Tegnap a sétán láttam

Pattanó hang ütemére súlyos léptek dübörögnek...
Két piciny hangya riad: e viharból, jaj menekülne.
Merre az út, ha ledől a mennybolt, csattog a villám?
Futna a két árva s forog esztelen rémületében.

Róma is így rémült, amidőn bűsz bronz-saruikban
Ősi jogból kivetett dühös istenei kirohantak.

(Márianosztra, 1955)

Tollas Tibor

Fagyasztó

Az északi rész szögletében,
Lerombolt kápolnánk alatt
Áll a fagyasztó – mondják, régen
Itt boncolták a holtakat.
Nyáron is nyirkos, jaj, de télen
A vödör vizünk is befagy.

Durva deszkából kemény priccs volt
Két pokróccal a fekhelyem.
Ide került, paraszt vagy tiszt volt,
Mindegy, pusztuljon jeltelen.
Innen a bundás őr is iszkolt,
S körülölelt a jégverem.

A kürtön át, fönn, ölnyi résen
Zúgott a szél, betört a fagy,
S magamra kaptam kabátképpen
A molyrágta pokrócokat.
De nyílt az ajtó, s nyakig prémben
Nyomozónk jött, nyomában hat

Hústorony már körülolongott,
S szólt a halálos parancs:
„Ruhát le!” – pattogtak a gombok,
Tépte rólam tucatnyi mancs,
S mikor nem védtek, csak rongyok,
Bőröm vöröslött, mint narancs.

Mezítláb álltam, fogvacogva,
Talpamat sütötte a jég,
S táncolni kezdtem, szédült kobra,
Ki hallja a bűvös zenét,
S fehér lepelben rámhajolva
A halál fűtta énekét.

Mert háború dúlt Koreában,
Ezt a hírt adtam fenn tovább.
E vitustáncot azért jártam,
Hogy elregéljem kancsukád'
Oda túlra, hol örök nyár van,
Vagy fűtöttek a szép szobák.

Aki eljárta ezt a táncot,
S hallotta, halál, hűs zenéd,
Hallotta résen át a váltott
Bundás örök nyers röhejét,
Az már nem lehet többé vádlott,
És sem acél, sem aranyláncok
Nem köthetik le a kezét!

Tollas Tibor

Bebádogoznak minden ablakot...

Az életből csak ennyi fény maradt,
Csillagos ég, tenyérnyi napsugár.
Ezt vártuk nap-nap, homályos falak
Üregéből esténként-délután.
S elvették ezt is, a tenyérnyi napot:
Bebádogoztak minden ablakot.

Tágult szemekkel kék tengerét látom
Nápolynak, s fénylő partjai felett
Még vár a Vezuv, pipál és a tájon
Barnára lesült boldog emberek.
Látjátok? Éjben élünk, mint vakok,
Bebádogoztak minden ablakot.

Tizen fekszünk egy fullasztó szűk lyukba',
A szánk kapkodja be a levegőt,
Mint partra vetett halak kopoltyúja
Tátogunk némán – s érzed, nincs erőd
Szívni az étel s ürülék szagot.
Bebádogoztak minden ablakot.

Az Alpeseeknek fenyves illatából
Míg csokrot küld a hűs nyugati szél
És lelket öblit fenn a tiszta távol
S mosolygó hegyek hószaga kísér,
Itt tegnap társam tüdőbajt kapott,
Bebádogoztak minden ablakot.

Csendet hasít a sétahajó kürtje,
A falon sikló leánykacagás
Nem visszhangzik már zengőn a fülünkbe
S az ezersípú nyár nem orgonáz.
Süket a cellánk, minden hang halott,
Bebádogoztak minden ablakot.

Túl Barcelona kertjein szitálva
Egy barna asszony meleg hangja bűg
És alkonyatba pendül a gitárja,
Hol táncolóktól tarka még az út;
S fülünkbe folynak az ólmos napok...
Bebádogoztak minden ablakot.

Tapintanánk a bársonyos egekbe,
Ujjunk hegyéből kiserken a vér.
Mint koporsóba, be vagyunk szegezve,
Csak daróc szúr, vagy poloska ha ér.
Simogatnánk a sugaras napot –
S bebádogoztak minden ablakot.

Londonban bál van, sima termén siklik
A sok selyembe öltözött leány,
Puha hajuknak hamvassága izzik
Lágy bútoroknak tükrös hajlatán.
Nyugat táncol – tán végképp eladott?! ...
S bebádogoztak minden ablakot

Nyelvünket mosta friss tavasz zamatja,
Most nyögve nyeljük nyirkos kortyait
Az alvadt bűznek, hol minden falatra
Émelygő gyomrod felfordulna itt.
De lenyeljük e végső falatot:
Bebádogoztak minden ablakot.

Az éhség marta testünket telt álom
Lakatja jól – és ingyenc ételek
Ízét kínálja Páris – szinte látom,
Hogy kúszik el a neonfény felett
A Néma Rém – s nem lesz több hajnalod...
Bebádogoznak minden ablakot!

A rádiók csak üvölsék rekedten
A szabadságot s az ember jogát.
Itt érzi csak befalazott testem
A milliókkal Moszkva ostorát.
S Váctól Pekingig zúgják a rabok:
– Ha nem vigyáztok, az egész világon
Bebádogoznak minden ablakot!

Tollas Tibor

Az őr

Az udvaron áll a rend élő szobra.
Sötét alakját fény villogja át,
S egy pillanatra lelkéről lemossa
A szorító, szürke egyenruhát.

Önárnyékából fényre lép az ember,
Kit anya szült és ringatott a dal.
Kezében szelíd juhászbót a fegyver,
Pusztából indult mosolygó magyar.

De csizma döng, egy durva hang kiáltoz,
Ő árnyékába gyorsan visszalép,
S rideg egyenruhájában úgy áll ott,
Mint fáköpenyben, mely szorít, de véd.

Parancs zsinórján mozgó bábok, népek!
Ki itt a bűnös? Szörnyű hatalom:
A kézzel, mely tegnap országot védett,
Ma saját testvérét vereti agyon.

LYUKAS ZÁSZLÓK

Kocsis Gábor

A harcba induló Dávid éneke

Parittyámban a kő az Úr neve...
Elöttem szürke, sok-páncélú rémség.
Mögöttem árnyék-hadsereg,
Fölöttem orkán, fergeteg,
És öngyilkos kísértés!

De parittyámban kő az Úr neve!
A számon győzni bízó, büszke ének –
Barát, ellenség mind nevet,
Hahó! De mégis én megyek!
És semmitől se félek!

Hisz parittyámban kő az Úr neve!
Legkedvesebb juhom megöltem érte,
Bőréből készült szíj-remek,
Forgó parittyá-fergeteg,
Suhanj! Az Úr ígérte

Hogy parittyámban kő az Ő neve...
Már nem nevetsz, ijesztés durva szobra.
Fölöttem fények erdeje,
S kezemből sújt az Úr neve
Páncélos homlokodra!

Ismeretlen költő

Budapest ifjúságának

Mint vészharangok sürgető szavát,
Mely őszi estén feliasztva száll,
Hallottuk hangod pesti ifjúság,
És vádló hangod szívünkbe talál.

Veszprém tornyából tekintünk feléd,
Hős Pest felé, hol vörös most az ég,
Hol lángoló és vérző szívetektől
Most minden régi, szennyes rongy elég.

Nem hallgatunk, a budapesti szózat
Ajkunkon hívón, zengőn száll tovább,
Hogy felriasszon gyárat, földet, otthont.
Támadj fel, ébredj Magyar Ifjúság!

És talpon állunk, énekelve járunk,
Mindent betölt a szabadság szava,
Már véget ér halálos, szörnyű álmunk,
S lehull az éjjel zsarnok csillaga.

Az őszi szélben a veszprémi tornyon
Megint a magyar zászlót lengetik.
Amíg élünk, míg vízzé nem lesz vérünk,
A magyar zászlót le nem vehetik!

Budapest népe, hősök, katonák!
Nem éltetek és haltatok hiába.
Isten velünk és Veletek megyünk,
Szabad életbe vagy a hős halálba!

*1956. okt. 30.
Veszprém ifjúsága*

Tamási Lajos

Piros a vér a pesti utcán

Megyünk, valami láthatatlan
áramlás szívünket befutja,
akadozva száll még az ének,
de már mienk a pesti utca.

Nincs más teendő: ez maradt,
csak ez maradt már menedékül,
valami szálló ragyogás kél,
valami szent lobogás készül.

Zászlóink föl, újjongva csapnak,
kiborulnak a széles útra,
selyem-színei kidagadnak:
ismét mienk a pesti utca!

Ismét mienk a bátor ének,
parancsolatlan tiszta szívvel,
s a fegyverek szemünkbe néznek:
kire lövetsz, belügyminiszter?

Piros a vér a pesti utcán,
munkások, ifjak vére ez,
piros a vér a pesti utcán,
belügyminiszter, kit lövetsz?

Kire lövettek összebújva
ti, megbukott miniszterek?
Sem az ÁVH, sem a tankok
titeket meg nem mentenek.

S a nép nevében, aki fegyvert
vertél szívünkre, merre fútsz,
véres volt a kezed már régen
Gerő Ernő, csak ölni tudsz

...Piros a vér a pesti utcán.
Eső esik és elveri,
mossa a vért, de megmaradnak
a pesti utca kövein.

Piros a vér a pesti utcán,
munkások – ifjak vére folyt,
– a háromszín-lobogók mellé
tegyetek ki gyászlobogót.

A háromszín-lobogók mellé
tegyetek három esküvést:
sírásból egynek tiszta könnyet,
s a zsarnokság gyűlöletét,

s fogadalmat: te kicsi ország,
el ne felejtse, aki él,
hogy úgy született a szabadság,
hogy a pesti utcán hullt a vér.

Budapest, 1956. október 26-27.

Jankovich Ferenc

Forradalom

Rajtunk van a világ szeme!
Mert, ugye, milyen érdekes
a forradalom szent zene:
gyásszal, vérrel...? S bár zengene
hat napon át ez a híres
magyar pokoltánc: melyben a kidőltek
vérben fekvve hallgatják a földet,
és az élők, fegyverrel a kézben,
tankra hágnak, meghalni merészen:
talán még tapsolna is a világ,
szegény magyarnak, hogy így kivágja
a legszebb forradalmi áriát!

Mi lesz még ebből? – zokogja a sok
szentszéki nagy, a farizeusok,
itt is, amott is hallatván szavuk,
kik nem a népet féltik, csak önmaguk!
De mi már tudjuk, mi lesz – csak magunk
leszünk! És magunk is maradunk!
S uralkodunk! Magyar nép, más urat
ne ismerj el magadon: csak magad!
Tudjuk, mi lesz, mert tudjuk, ami van:
Forradalom!
De hazánk minden kis zugaiban!
Forradalom!
Hogy kitakarítsuk a port!
A rádió is hiába rikolt:
hogy hagyjuk abba, mert ha az ég szakad ránk
Istenestül – akkor is, a mi munkánk:
Forradalom!

Véres könnyekkel virrasztjuk az éjt.
Sebeinkkel kiáltunk – hát kiért?
Még talán urakért?
Soha! – dörgik az ágyúk,
és mi az ágyúk torkával kiáltjuk:
Soha!

Ne féljeteK, most jó meg ünnepe
dicsőült holtainknak!
Fejünk felett az idők órái ingnak,
s ütnek: itt az idő a boldogságra,
szegény magyar, te ezeréves árva,
te mindöröktől fogva mostoha...

Most forrunk ki a gondból:
minden szennyünkből, mint a must!
Úgy habzódva, mint azoknak a vére,
kik életadva esnek az utcák kövére:
s egy nemzetnek parancsol szellemük...
Ellenük volnánk? Soha! Csak velük:
Hisz jót akarnak! Mit akar még az ármány,
ott ahol egy nép küzd magáért, árván?

Hősök vérével írom a falra, ezt:
akármilyen szívzaggató ez a perc –
Az élet perce! Úgy gondolj a halálra:
hogy itt a nemzet, végre talpra állva!
Él élni kell!
Élni kell nekünk, mert úgy, mint a gyermek,
hívnak magukhoz a teendő tettek,
és bíztat a mátká, anya, feleség...
Igaz, élni kell! Mindörökre még...
Engem is mátkádul jegyeznek, élet,
a hozzád fűzött szép, komoly remények!
És nem kelleneK segítő kezek:
segíts magadon – Isten is veled!

1956. október 25.

Sinka István

Üdv néked ifjúság

Üdv néked Ifjúság! Üdvözlégy magyar nép!
ki lángban és vérben születél meg újra
három nagy éjszakán vad ágyúdörgésben!
Melyik nép írta fel mostanában nevét
így, hogy aranyat adott kezébe Isten újja?
S mely nép beszélt így az önmaga nevében,
mint angyal, mikor a harsonáját fújja?
Bús igájának fájára írja hát,
s mint annyiszor a megsárgult ezer évben
vérrel és vassal tanítja zsarnokát.

Buda, 1956. október 26.

Lakatos István

Ifjúság

Nem vagyunk egyedül. Mint a bűvó patak
összeköt valami titkosan, és sosem
szűnő árama bő záporait közös
forrás fényköre ránk veti.

Mélyből felszakadó, kéreg alatti tűz,
mely táplál, növel és mozgat – örök parancs –
mindnyájunkat, akik egykoruak vagyunk,
óh, boldog, komoly ifjúság!

Bár nem társak a tér lapjain: egyikünk
Fokföldön vagy Athén archaikus fokán,
másikunk Budapest hajnali partjain,
vagy túl ős habokon s tovább –

ez, testvér kötelék, összefon. Ifjúság,
legtisztább hatalom, szörnyeteg ágyúnál,
véreb-védte határ aknamezőinél
s falnál százszor erősebb, te:

rólad zúgjon a szél! Nincs diadalmasabb
nálad. Győzni vidulsz, sarkad alá tiporsz
minden vén viperát, mert a jövő te vagy,
félelmes, szelíd ifjúság.

Markod rejti a tört: tudja Bizánc: Szabad
országot kard óv, dönt meg alávalót;
rend, jog föld kerekén vágyadon áll-bukik,
épít, szegve szabályt, szived.

Ifjúság! fiatal és tenni tudó öreg
ifjúsága, kinek gondolatát, szavát
terror nem töri meg, gyúl a világ szemén
fényé: lássa magát, ki lesz.

Illyés Gyula

Egy mondat a zsarnokságról

Hol zsarnokság van,
ott zsarnokság van,
nemcsak a puskacsőben,
nemcsak a börtönökben,

nemcsak a vallatószobákban,
nemcsak az éjszakában
kiáltó ór szavában,
ott zsarnokság van

nemcsak a füst-sötéten
gomolygó vádbeszédben,
beismerésben
rabok fal-morse-jében,

nemcsak a bíró hűvös
ítéletében: bűnös! –
ott zsarnokság van,
nemcsak a katonásan

pattogatott, vigyázz!”-ban,
tűz!”-ben, a dobolásban
s abban, ahogy a hullát
gödörbe húzzák,

nemcsak a titkon
félíg nyílt ajtón
ijedten
besuttogott hírekben,

a száj elé kapott ujj
„pszt!”-jében, hogy ne mozdulj,
hol zsarnokság van,
ott zsarnokság van

nemcsak a rács-szilárdan
fölrakott arcvonásban
s e rácsban már szótlan
vergődő jajsikolyban,

a csöndet
növelő néma könnyek
zuhatagában,
táguló szembogárban,

az van az éjben halkan
sikló gépkocsizajban,
meg abban,
megállt a kapualjban;

abban, ahogy a „halló”
közben – érzed – a kagyló
csöndjén keresztül
figyel egy idegen fül;

nemcsak a telefondrót
közt vergődő Laokoon-mód:
vonat, repülő sín pár,
gúzs bog, kötélzár,

mert zsarnokság van,
nemcsak a talpra álltan
harsogott éljénekben,
hurrákban, énekekben,

az ernyedetlen
tapsoló tenyerekben,
az operában,
a trombitában,

ott van az utca sarkán
az éppoly harsány –
vígán vagy kongó zordan
feszülő kőszoborban,

az van a derületlen
tarkálló képteremben,
külön minden keretben,
már az ecsetben;

mert zsarnokságot ott van
jelenvalóan
mindenekben,
ahogy a régi istened sem;

mert zsarnokság van
az óvodákban,
az apai tanácsban,
az anya mosolyában,

abban, ahogy a gyermek
dadog az idegennek,
ahogy, mielőtt sügtál,
hátrafordultál,

nemcsak a szögesdrótban,
nemcsak a könyvsorokban
szögesdrótnál is jobban
bénító szólamokban;

az ott van
a búcsúcsókban,
ahogy így szól a hitves:
mikor jössz haza, kedves,

az utcán oly szokottan
ismételt hogy-vagy-okban,
a hirtelen puhábban
szorított kézfogásban,

ahogy egyszercsak
szerelmed arca megfagy,
mert ott van
a légyottban,

nemcsak a vallatásban,
ott van a vallomásban,
az édes szómámorban,
mint légydög a borodban,

mert álmaidban
sem vagy magadban,
ott van a nászi ágyban,
előtte már a vágyban,

mert szépnek csak azt véled,
mi egyszer már övé lett;
vele hevertél,
ha azt hitted, szerettél,

tányérban és pohárban,
az van az orrban-szájban,
világban és homályban,
szabadban és szobádban,

mintha nyitva az ablak
s bedől a dögszag,
mintha a házban
valahol gázfolyás van,

ha magadban beszélgetsz,
ő a zsarnokság kérdez,
képzeletben
se vagy független,

fönt a tejút is már más;
határsáv, hol fény pásztáz,
aknamező; a csillag:
kémlelő ablak,

a nyüzsgő égi sátor
egyetlen munkatábor;
mert zsarnokság szól
lázból, harangozásból,

a papból kinek gyónol,
a prédikációkból,
templom, parlament, kárpád,
megannyi színpad;

hunyod-nyitod a pillád,
mind az tekint rád;
mint a betegség,
veled megy, mint az emlék,

vonat kereke, hallod,
rab vagy, erre kattog;
hegyen és tavak mellett
be ezt lehelled;

cikáz a villám, az van
minden váratlan
zörejben, fényben,
szív-hökkenésben;

a nyugalomban,
a bilincs-unalomban,
a záporzuhogásban,
az égisz erő rácspan,

a cellafal-fehéren
bezáró hóésésben;
az néz rád
kutyád szemén át,

s mert minden célban ott van,
ott van a holnapodban,
a gondolatodban,
minden mozdulatodban;

mint víz a medret,
követed és teremtéd;
kémlélődsz ki e körből?
ő néz rád a tükörből,

ő les, hiába futnál,
fogoly vagy s egyben foglár;
dohányod zamatába,
ruháid anyagába

beivódik, evódik
velődik;
töprengenél, de eszmét
tőle fogan csak elméd,

néznél, de csak azt látod,
amit ő eléd varázsolt,
s már körben lángol
erdőtűz gyufaszázból,

mert mikor ledobtad;
el nem tapodtad;
így rád is ő vigyáz már
gyárban, mezőn, a háznál;

s nem érzed már mi élni,
hús és kenyér mi,
mi szeretni, kívánni,
karod kitárni,

bilincseit a szolgálta
maga így gyártja s hordja;
ha eszel, őt növeszted,
fiad neki nemzed,

hol zsarnokság van:
mindenki szem a láncban;
belőled büzlik, árad,
magad is zsarnokság vagy;

mert már miattad dermed
dacba a gyermek,
s lesz az öledben ringó
feleség ringyó;

vakondként napsütésben
így járunk vaksötétben
s feszengünk kamarában
futva bár Szaharában;

mert ahol zsarnokság van,
minden hiában,
e dal is, az ilyen hű,
akármilyen mű,

mert ott áll
eleve sírodnál,
ő mondja meg, ki voltál,
porod is neki szolgál.

Németh László

Emelkedő nemzet

Amikor tizenhárom évvel ezelőtt a második szárszói konferencián utolszor találkoztam a fiatal magyar értelmiség színe-javával, tudtam, hogy tán sohasem szólhatok többé hozzá. Végigtekintettem az akkor lezáruló koron, figyelmeztettem őket, ne higgyék el, hogy ez a két magyar évtized, az azóta annyit emlegetett Horthy-korszak nemzeti szempontból olyan meddő és gyatra volt, mint a rendszer, amely nevét adta.

Az igaz, hogy a Tanácsköztársaság bukását követő ellenforradalom elsikasztotta a magyar forradalmat, s Habsburg-császár nélkül, de súlyosabb formában a Habsburg-birodalom maradványait restaurálta. A magyar nyelvet törő tengerésztsit a kormányzói székben jelképe volt annak, ami történt. Egy kis képességű, anakronizmust jelentő réteg kormányozta az országot. Ennek a rétegnek azonban volt egy előnye más későbbi, még kissztílibb, szintén anakronizmust jelentő rétegekkel szemben, hogy nem volt túlságosan éhes.

Miután egy kicsit megszívta magát, nem avatkozott túlságosan mélyen az életbe, sőt bizonyos büntudat is fejlődött ki benne. A magyar társadalom fejlődését, ha nem is segítette elő, de akadályozni is csak kismértékben tudta. S épp ez az ellentét, a reformokra képtelen maradi vezető réteg, alatta a maga életéhez bátorságot kapó társadalom döbbsentett rá engem előbb halk remény, aztán a bizonyosság formájában, hogy a magyar a rend ellenére, amelybe beleszorították, emelkedő nemzet.

Ez annál feltűnőbb volt, mert ugyanebben az időben Európának több nagy népe nyugaton, keleten új technizálódása ellenére a hanyatlás jeleit kezdte mutatni. A magyar emelkedés főként szellemi és gazdasági téren volt szembeeszkő. Mindig nagy honvággyal néztünk a reformkorra, a szabadságharcot megelőző évtizedekre. Az igazság azonban az, hogy akkor közel sem volt annyi nagy írója, művésze, muzsikusa, tudósa ennek a nemzetnek, mint a joggal megbélyegzett Horthy-rezsim alatt. Két nagy nemzedék dolgozott egymás mellett, a viszonylagos szabadságot a lényegek kimondására, az elviselhető korlátozást a klasszikus tömörítésre használva ki. A magyar zene ebben az időben emelte a világ fölé az első kultúrhistóriai jelentőségű nagy nevet, a Bartókét, s az ismeretlen, nyelvbe zárt magyar irodalom ekkor támasztott reményt, hogy ugyanezt megismétli.

De csaknem ugyanilyen volt a haladás gazdasági téren, ahol pedig az állam tehetetlensége teljesen megakadályozta a nagyobb méretű kezdeményezést. Különösen a kisemberek bizonyították be, hogy a magyar gazdaságilag is

tehetséges nép. A halogatott földreform ellenére százezrek szakítottak le maguknak egy darabka földet, amelybe szorgalmuk beleöhlhették. Jól gazdálkodó kisbirtokok, kertek ezrei lepték el az országot. Nem véletlen, hogy épp ebben az időben merült fel a Kert-Magyarország terve: a szövetkezett minőségi gazdaságokból fölépített, okosan iparosított, kertész színvonalon álló gazdáktól ből megművelt magyar föld látomása. Ezzel egyidőben az ipari munkásság szakképzettsége, általános műveltsége is megnőtt. A főváros körüli kertvárosokat az ő házacskáik népesítették be. Nem volt vad álom többé a másik gondolat, az értelmiségi színvonalra emelt munkás – és parasztnép s a néphez húzó értelmiség testvériesülése egy értelmiségi társadalomban.

Ahhoz, hogy a nemzet emelkedésében igazán bízni tudjak, egy hiányzott. A nemzet erkölcsi és politikai érzés dolgában nem állt olyan magasan, mint szellemileg. Szinte a legelemibb összetartás is hiányzott. Az elért vívmányokat engedte kicsikarni a kezéből. A megszálló német csapatok rendőrei mondták, hogy egyetlen országban sem kaptak ennyi följelentést. Még vége sem volt a háborúnak, már megkezdődött a kergetőzés az új pozíciókért, a másik magyar fölajánlása a jövődő gazdáinak. Tisztelet a kivételeknek, de a magyar természet nem nagy ellenkezéssel, sőt sokszor igazán könnyű szívvel viselte, hogy legjobbrait kiemeljék a fészekből, az otthonból. Ami történt, egy kelet-európai nép sem kerülhette el. De hogy ez így történt, annak a magyar túlzás és irigység majdnem olyan mérvben volt oka, mint az idegen ügynökök szolgalelkűsége.

Az elmúlt hét azért volt óriási élmény a számomra, mert ez a néhány nap mutatta meg, nemcsak nekem, de az egész világnak, hogy a magyar nép erkölcsileg mekkorát emelkedett. Hiszen nem mondom, voltak jelek már eddig is. Még a tömlöcszerű elzárttságban élő elfeledett ember is érezte, hogy az ifjúságból más levegő csap fel, mint kortársai közül. De hogy a nemzet gyötrésben, megaláztatásban így összeforrt, hogy diákok, munkások, katonák minden előzetes szervezkedés nélkül közös elszántságukban így megszerveződhetek, a vezér nélküli felkelőknek ez a csodálatos látványa meghaladta nem a reményemet, de képzeletemet is.

Sajnos, azok közé az emberek közé tartozom, akik a természettől a veszélyt látó képzeletük kapcsán gyötrő ajándékkul kapták a nagy bajokat is. A sok éven át tartó rettegés, az aránytalan munka, az erkölcsi nyomás börtön nélkül is összeroppantott. Harmadéve beteg vagyok, az utolsó hét, az izgalmas feszültség még rontott is az állapotomon. A forradalom kitörése előtti nap azzal az elhatározással utaztam vidékre, hogy kiadatlan kézirataim rendezésének élek, s nem térek vissza többé a fővárosba. A rettenetes aggodalom napjai után csak egy éjszakát birkóztam az örömmel. Azóta már csak a felelősség szorítását érzem, amit ma minden értelmiségi embernek éreznie kell. Az utolsó ötven év magyar szellemi fejlődése világosan fölírta a nemzet elé a célokat, amelyek felé egy magyar forradalomnak törekednie kell. De az utóbbi évtizedek

gazdái tudták, hogy miért tiltották könyveinket. Ezt a magyar eszmevilágot kevesen ismerik. S most őrájuk, a kevesekre vár, hogy a nagyszerű lökést, amelyet a nemzet eltökéltsége adott, ne engedjék félresiklani. Még csak annyit láttam, amennyit a rádió s a vidéki események látni engedtek, már világosan állt előttem a veszély. Először a közvetlen veszély, hogy a nemzet szent felindulásában az indulat sugalmazására hallgatva olyasmit talál elkövetni, amit később nem lehet jóvátenni. S a kissé távolabbi veszély, hogy mialatt az egész fegyvert fogott nép figyelme a szovjet csapatok kivonulása felé fordul, az új pozíciók felé törtető emberek, akik régi fényük visszatérését várják, megfelelő hadállást foglalnak el, s a forradalomból ellenforradalmat, az 1956-os magyar szabadságharcból holmi 1919-es kurzust csinálnak.

Kinek kell ezt megakadályozni, ha nem nekünk, akik látjuk, mit lehet itt elveszíteni. Az alól, hogy szóljunk, felmentést a halál, vagy még az sem adhat. Az első alkalmi autóval Pestre jöttem, szobámba zárkózva ideültem, mint valami gépfegyver, az írógépem mögé, hogy amíg bírom, csattogtassam. Gépem mellől arra a fiatal lányra gondolok, akinek a Kálvin téri ház tetején valamennyi férfitársát kilőtték, de ő tovább járatta a fegyvert, amíg csak fiatal feje is oldalt nem konyult.

Nem tudom, pontosan így történt-e. De az én szívemben ez a lány most múzsa. Ő int a háztetőről: rajta, öreg hullajelölt; ha én odadobtam szép ifjú életem, miért kell neked, szegény emberi maradvány, a magadéhoz görcsösen ragaszkodnod? Az emelkedő nemzet órája ütött. Megyek.

Irodalmi Újság, 1956. november 2.

Ima a jövőért

Magyar szabadságunk visszavívása (melyhez hasonló fordulat talán csak az a régi felszabadulás lehetett, a török hódoltság alól), szülővárosomban, Miskolcon ért, egy irodalmi est után. Délelőtt itt, Budapesten, még láttam szobrát a nagy bálványinak – akivel szemben tárgyilagos ítékezésre bizonyára csak hosszú-hosszú évtizedek múltán lesz képes a háborgó szív és a tiltakozó értelem – és tizenkét órával később, vacsora közben, már ledöntésének hírért hozták az izzó telefondrótok.

Két napig ott, Miskolcon, mint egy óriási ciklon központi szélsendjében – akkor még zavartalan szélsendjében – éltünk, onnan nézve az örvény köröttünk forgó, fenyegető és omló falait, onnan sóvárogva, majd sietve vissza, mihelyt lehetett, a harcoló Budapestre. Nem akarom elhallgatni, hogy ezt a relatív akkori nyugalmat s a feltámadásnak ott is elemi erővel kitörő jeleit és tetteit a bányavidék magyar munkásságának és három egyesített megye – politikailag tőlem idegen, de – idejekorán felocsúdott magyar vezetésének köszönhette szülővárosom.

Azóta naponként, óránként haladt felettünk a történelem. Többnyire ingó árnyékát sejtettük csupán. Komor képei és hangjai még a lelkünkben. De Magyarország elérte a hihetlent: felszabadult! Fel a föld és a nép, melynek erejét csak apáink vérét és véres zászlait idézve emlegettük nemzeti imánkban! Azt a vért most a fiainkéval együtt kell izlelnünk szabadságszomjú inyünkön; azoknak a zászlóknak a csattogását lelkünkben ezentúl együtt kell hallanunk az elmúlt nyolc nap piros-fehér-zöld repesésével.

Magyarország felszabadult. Hadd kérdezzem azonban, magamtól és mindenkitől: igazán felszabadult-e?! Felszabadult-e a további lidércnyomás lehetőségétől, felszabadult-e a megismétlődés veszélyétől?! És még valamitől! Amit a magyarság most művelt, azt nyolc napon át lángoló glóriaként csavarta maga körül a földgolyó, glóriaként, melyben soha ki nem hül a visszanyert tisztelet, a szeretet és a csodálat. Sehoh a szabad világban. Sőt talán még mást sem. Nem szabad csökkentenünk ezt a fényt, nem szabad ezt a ragyogást. Ész, erő, készenlét és minden szent akarat fogjon most össze és őrizze és emelje végső diadalra benne céljainkat, az igazság, az okosság, az emberiség, a nemes hagyományok és az életképes haladás munkálását abban a – semmi harcnál nem kisebb – másik feladatban, ami most következik, az új, az igazi országépítésben.

Nem minden rossz, amit az elmúlt szerencsétlen tizenkét év akart. Nem csírájában minden – ezt ne felejtjük. De még százszorta, még ezerszerre kevésbé

felejtsük a rosszat, amit csinált és amit tervezett. A konok kegyetlenséget, a jog, igazság és a szellem bitang tiprását, az egész poklot, melyet halálos betegségként próbált az eleven élet gazdaságába beleépíteni az életképtelen teoretizmus. Tanulmányképpen se felejtsük a fájdalmat, a fájdalom növelését, mint kormányzati eszközt! Akként is fel kell szabadulnunk, hogy megment-sük magunkat és jövőnket az elmúlt tizenkét év bűneinek ismétlődésétől és ismétlésétől.

Sok jóvátennivaló vár még ránk, sok becsületes igazságéttel, aminek szüksége csak eztán fog kiderülni. S ami nélkül nem nyughatnak meg igazán a lelkek.

Magyarországot a fiai, a szenvedése és kétségbeesése szabadították fel. Váltsa meg most a szent munka és valami hasonlata a mennyei igazságnak a földön.

Budapest, 1956. október 31.

Tamási Áron

Magyar fohász

Az idők gyógyító lázában él a magyar. Történelmünk ezer évén át lobog az emberi Génusz üzenete, mely nemzeti hőseink példáit emeli elénk és költőink fénylő szavait idézi.

Nincs módunk kitérni a hűség elől.

Tizenegy éve élünk örhelyünkön: ezen a földön; szomjazva az emberi és a nemzeti lét igaz voltára. Éltünk vágyakozásban az enyhület után, de szomjúságunkban itthon a hazugság italát nyújtották nekünk, a világ pedig vegyes főzetekkel kábított minket. Ebben a zavaros veszélyben, a hosszú sóvárgás után, emberi és nemzeti létünkben tehetünk- e mást, mint amit tettünk?

Magunk főztünk enyhítő és éltető italt magunknak. A kor, amelyben élünk, s amelynek ablakán a jövőbe nézünk, vért csordított ebbe az italba. Örök intelem ez, mely egyformán szól nekünk magunknak és a világnak. Minket arra int, hogy a kor forradalmát magunknak kellett volna végbevinnünk. Mivel ezt nem tettük, hanem ajándékba fogadtuk el, olyan esztendők rakódtak történelmünkre, amelyek hagyományainkat elferdíteni törekedtek, természetünket gúzsba kötötték és jövődönk felől kétségekkel kínoztak. Ebben a hamis és igaztalan állapotban a nép nem találhatta meg nyugodalmát, és alkotó erejét bénaság fenyegette.

Ezért kellett megtörténnie annak, ami történik.

A kehely, amelyben a magyarok vércseppjei szentelik meg az éltető italt, a világot arra inti, hogy nagyobb gonddal és tisztább lélekkel örködjék az emberi lét méltósága fölött. A hatalmak, melyek a maguk rendszerében élni jónak és helyesnek látják, adják meg nekünk a lehetőséget, hogy mi is a magunk emberi és nemzeti formánkban élhessünk. Ez a forma nem más és nem is lesz más, mint a társadalmi demokrácia és a nemzeti függetlenség formája. Ezt a formát, kormányzás dolgában, egy nemzeti kormány tudná a nép akaratával megtölteni; a művelődés szellemével pedig a magyar léleknek azok a mesterei, akik az elmúlt évtized alatt is a nép hűségében éltek.

Szenvedő lélekkel áhítjuk, hogy a rontó harcok megszűnjenek, s kérjük az emberi bölcsesség szellemét, hogy a harcok küzdőit igazságtalan ítélet ne érje.

Méltó életünkért szóban és cselekedetekben a történelemhez fohászunk. Fohászunk mindnyájan, munkások, parasztok és ifjúság, nemkülönb jövőt álmódó költők, akik mind és mindig rendületlenül hívei vagyunk hazánknak.

Budapest, 1956 október 26.

Irodalmi Újság, 1956. november 2.

Dutka Ákos

Ember és magyar

*(Dutka Ákos, a 75 éves költő,
Ady barátja küldte a Magyar Ifjúságnak)*

Ady kérdezte sorsa éjjelén:
Lehet-e az ember, ember és magyar?
Feleltek ti bátor, szent fiúk.
Lássuk: A világ most velünk mit akar?
Vagyunk egy szálig elszánt emberek
Kiket tiporni tovább nem lehet.
Ha kell még én is Veletek halok
Ha engedtek, Ti szent fiatalok.
Öt nap, s öt véres szörnyű éjszaka
A csillagokba írta szentelt nevetek.
Köszönöm néktek drága, szent fiúk,
hogy visszaadtátok a csüggedő hitet
S a barrikádok hunyó szent sugarinál
Adynak kiáltjuk szabadon ma már
Mít az Ég falára vérrel írtatok
Emberek vagyunk, újra magyarok!

Magyar Ifjúság, 1956. november 3.

Örkény István

Fohász Budapestért

Ki itt születtem és mégis ócsároltatok, ki szerettelek és mégsem ismertelek, bocsáss meg tévelygő fiadnak, dicső városom, Budapest!

Hogy is hihettem rólad, szülővárosomról, hogy olyan vagy, mint a többi, egy város a városok között. Jártam köveiden és elhittem, hogy a kövezet közlekedésre való. Ültem a villamosokon és azt hittem, hogy a villamos utazásra szolgál. Számos házadban megfordultam és azt hittem, hogy e falak közt élni, enni, inni, lakni lehet csak... Nem tudtam, hogy ezek a falak lőrések, e villamosokból barrikádokat lehet rakni, s ezeken az utcákon rohamra indulni, harcolni és győzni is lehet!

A kerek világon, minden térképen és glóbuszon, ma átírják a nevedet, Budapest. Ez a szó már nem egy várost jelöl. Budapest ma annyit tesz, hogy hősiesség. Budapest, minden nyelvéen a világnak azt jelenti: hűség, önfeláldozás, nemzeti becsület. Minden ember, aki szereti szülővárosát, azt kívánja: légy te is olyan, mint Budapest.

Kívánom én is : légy mindörökké olyan, amilyen ma vagy, Budapest. Büszke és bátor emberek tanyája, magyarok jó útra vezérlője, az emberi fajta csillagfénye, Budapest. Légy vendéglátója a világ minden nemzetének, de ne tűnj meg több megszálló hordákat, idegen zászlókat e megszentelt falak között. Légy mindig olyan, mint Budapest, Budapest; és tedd, hogy mi, méltatlan fiaid, méltók lehessünk hozzád és egymáshoz. Élj örökké, munkában és dicsőségben, szabadság fővárosa, Budapest!

Igazság, 1956. november 2.

Fekete István

Levél Bécsbe

Kedves Vilmos!

Ma október 31-e van. Ezerkilencszázötvenhat október harmincegyedike, reggel négy óra. Koránkelő vagyok, de levelezni még én sem szoktam hajnalban, ma mégis úgy érzem, ezen a napon maradhat minden, első ez a levél, aminek gondolatai agyonnyomnának, ha el nem küldeném őket neked.

Éjszakai sötétség van odakint s az ablakom fekete üvege mögött alszik a Város. Engedd meg, hogy nagybetűvel írjam ezt a szót, de ha lenne piros ceruzám, azzal írnám, mert egy hét óta ünnep van a szívemben, pirosbetűs, szent ünnep, ha erre a városra gondolok, amit sohse szerettem.

Emlékszel ugye, mondtam is ezt neked, amikor ott ültünk a Schwarzenberg Caffeehaus páholyában, s arról panaszkodtam, hogyha mi már nem leszünk, ha a mi generációnk mögött becsukódik a nagy ajtót, nem lesz, aki továbbvigye azt a lángot, amit te megőriztél Prsemislben, s utána Szibériában, s amit én félvakon is jobban láttam, őriztem, s úgy látszott: vakok előtt lobogtattam, akik amúgy sem törődtek velem.

Akkor, ott a kávéházban azt mondtam neked: nincs fiatalságunk, s ami van, mintha semmi közünk nem lenne hozzá, mintha nem a mi vérünk lenne, mintha magában hordaná a beláthatatlan rabság lokálgőzbe fojtott rettenetes reménytelenségét.

És Vilmos, ahogy most kinézek az ablak sötét tükrén, és látom a villanylámpák elszórt csillagait, elfutja a szemem a könny, és bocsánatot kérek ettől a fiatalságtól, akik ezen a héten nem magyar, de világtörténelmet írtak fiatal vérükkel.

Bocsánatot kérek, és nem törődöm most azzal sem, hogy nem értem az egészet, de nem is törődöm velem, hogy értem vagy nem értem, nem akarok emberi értelemben büszke se lenni, csak a férfikönnyeket morzsolgatom, a mérhetetlen gyász és felfoghatatlan dicsőség imádságos olvasószekeit.

Akkor, amikor úgy éreztem, hogy semmi közünk Hozzájuk, mégis igazam volt, mert valóban nincs közünk hozzájuk, olyan mérhetetlen magasságban vannak felettünk, a készülés és hallgatás, a bátorság és halálbamenés olyan csodálatos dicsfényében, amire nincs szó, s amely előtt csak leborulhat minden latolgató értelem.

Hogy mi szülte és hol volt ez bennük elrejtve, Vilmos, nem tudom, és ha visszagondolok a mi szájjártató nagyhangú, ragyogó fiatalságunkra, elszörnyűködve látom ezeknek a fiataloknak néma értékét, amire lehet építeni, mert a mienkre nem lehetett.

A lelkünk, Vilmos, hol volt a lelkünk, amiről olyan szépen szavaltunk, az eszünk, amit olyan szépen villogtattunk, hogy elvesztettünk mindent. Ők nem beszéltek, nem szavaltak, csak készültek, éheztek, dolgoztak, harcoltak, és meghaltak, és visszanyertek mindent.

Te ott voltál Prsemslben, és láttál hősokeket. Láttál bakákat és tüzéreket meghalni a monarchiáért, egy távoli valamiért, ami talán csak egy fegyelmezett közösségi érzés volt, láttad Tamásy altábornagyot egy utolsó rohamban egy szál lovaglópálcával vezetve az utolsó rohamot, de mindez céltalan bátorság és céltalan vérhullatás, okatlan hősködés ahhoz képest, ami az elmúlt héten Budapesten történt.

Itt nem voltak altábornagyok, itt nem volt stratégia és taktika, itt csak halálbamenő tizenégy-húszéves gyerekek voltak, lányok is, akik betelvéen egy istentelenség szörnyű ürességével, a jelszavak csatornalevesével, a hazugság emészthetetlen maszlagával, és nekimentek felborítani a hegyet, megfordítani a történelmet, eszméletlen céltudatossággal élni vagy meghalni.

És felborították a hegyet, és megfordították a történelmet, és győzelmesen élve maradtak.

Élve maradtak elsősorban azok, akiknek testük meghalt, mert örökké élnek az örökkévalóban és a nemzet szívében, és élve maradnak a többiek, akik talán csak most eszmélnék ájult boldogságban a kitarult messzeség, a testi és lelki szabadság, a végtelenség szemléletében.

Ezerkilencszázötvenhat október harmincegy. Most jön fel a nap, a világosság véres ostyája s én összeszeszem a kezem, mert nem tudok már írni. nem lehet semmit sem tenni, csak a holtakért és az élőkért, az egész Magyarorszáért, imádkozni, imádkozni...

Budapest, 1956. október 31.

Kassák Lajos

A diktátor

Alámerültem örökre. Semmi kétség.
Sosem volt rútabb halál
soha engesztelhetlenebb gyűlölet
cserben hagyták a gyává
s a hízelkedők elárulták.

Zászlók erdejéből lépett elő
és ordított és toporzékolt vészesen
kivégeztette, akiknek szemük volt
kivégeztette, akiknek szájuk volt
ki akarta folytatni
egy egész nép vérért

s végülis eltiportan hever
a hóban, a vízeletben, vagy a tüzes romok alatt

Bűnhődött-e , ha megölte magát
bűnös-e aki megölte
a hajszás nappalok
s a rémisztő éjszakák nélkül
szegényebb lett-e a világ?
Nem! Nem!

Most hasad ketté a fekete ég.
Most fakasztja csíráját
az új gabona.

Irodalmi Újság, 1956. november 2.

Zelk Zoltán

Feltámadás

Úgy vonaglanak szavaim, mint Budapest kövein
a haldoklók, s oly formátlanok, mint a magyar ifjak
és munkások szétroncsolt holtteste. De lehet-e most
másként szólnom? Én nem tudok. Én nem tudok már
csak sikoltani. Felsikoltani az egekre és leborulni
a világ legnagyobb hősei, a mai magyar ifjak előtt.
Ó, magyar ifjúság, s ti város peremének meggyalázott
drága népe, hozzátok könyörgök: oldozzatok fel bűneimtől
és fogadjatok magatok közé, mert higgyétek el, a lelkem
már régen a tiétek. Isten áldjon benneteket, ti élők,
s Isten veletek, ti holtak, kiknek véréből leszen a feltámadás.

Magyar Ifjúság, 1956. november 2.

Kárpáti Kamil

A szabadsághoz

(1956. október 26. Márianosztra, szigorított börtön)

Rozsdás, rőt fényben a mezőn szalad
egy pásztor s tűz-ajka most ajkadul
nyílik és hírdet. – Mutasd meg magad!

Ó, szállj fel, miként a Hold a hegyről:
áldozatként, lelkével száll felé
a farkas altató csendű erdő.

Jöttöd bár volna gyermekistené.
Ne véreznéd ujjad – gallyt a mennyből –,
míg gonosz fejünk megérintené.

Kannás Alajos

Hazám

Az utak mentén lompos tankok
s állig fegyverezett katonák
vártak – még nem kaptak parancsot –
hogy eltiporják a csodát,

a forradalmat, mely kihajtott
a megrekkent posványon át,
emberré mosdatván az arcok
hazug s kétszínű fintorát;

a forradalmat, mely kitárta
a lelkekhez s a nagyvilágba
vezető láncolt kapukat...

A Duna-parton hittől égve,
nem félve járt a város népe
s a fák hullatták lombjukat.

2

Motyogók, sírók, összetörtek
és idegösszeroppanás,
a terjeszkedő temetőknél
árkában sírók, néma gyász.

Öngyilkosságok, szó is ölhet;
az emberkínzás hivatás,
meg nem született csecsemőket
s könyörtelen statisztikát

takargatnak a szónokok.
Hogy nem magának dolgozott
a munkás s másoké a gyár

rég nem titok, de mégis egyre
taposni kell csak fej-leszegve,
föl kéne szabadulni már.

3

Ki talpalattnyi földjén állva
megtartaná, mit megkapott,
kitagosítják más határba
s teregetik, mint állatot.

Ha önként belépett a pártba,
életnívóról hallhat ott,
bár tudja, fia vacsorára
százszor szárazbabot kapott.

És május elsején – de szép is –
zászlók alatt vonulhat délig;
s a választás népünnepély;

neki nem marad semmi gondja,
egy pártra adható a voksa,
mely ellen senki nem beszél.

4

Másfél millió kitántorgott...
Lapátolt szenet és havat
s kiharcolván a tisztos sorsot
magyarnak is sok megmaradt.

Ezrekben tiszta eszme bontott
s az újvilági ég alatt
úgy forgatták a tálentomot,
hogy otthon is majd gazdagabb

legyen a falu és város,
hol gyermekéveikben gyászos
vereség volt az aratás.

És ha az új rend hagyta volna,
előbb elkészül a falu tornya,
az Erzsébet-híd és a Vár.

5

A bér szabott, de nincsen sztrájkjog,
s nem szólhat senki, mért kevés,
csak állva éltetik a pártot
és vastapssal a bölcs vezért,

a nép nagy atyját, kin az átok
úgy látszik nem fog s nincs remény,
hogy majd a sok-sok terv után jobb
s szabad utat kap az egyén.

S mert kell a munka fegyverekre,
mindenki termel versenyezve,
mégsem visz haza addig több pénzt,

míg bombát hajt csak az atom
azért a bölcs néphatalom
mégis jegyeztet békekötvényt.

6

Retteg egymástól kartárs, elvtárs
s a legjobb munkáskáderek
személyében legtöbbször leprást
látnak halandóbb emberek.

Kinek az apja már feljebb szállt
s tanárként kapott kenyeret,
az „becsapta a munkásosztályt,
megbízni benne nem lehet”.

Gyűlölködés, irigység, fúrás.
Csók helyett feljelentget Júdás,
a vérbér is már kevesebb.

Az öregek csak terhes népség,
az ifjaknak holt szó a részvét
s divatjamúlt a szeretet.

7

Ez volt a múlt, de ennek vége
– mondták a lelkes magyarok –
most új nemzedék veszi kézbe
s faragja ki a holnapot.

És lelkesedtek lázban égve...
Éreztem, jobb ha hallgatok,
csak mintegy magamnak beszélve
idéztem őt, sosem hallott

költőmet, akit sinre dobtak,
kik megint színre sompolyogtak...:
„Adj magyarságot a magyarnak,

hogy mi ne legyünk német gyarmat...”
Aztán könyörögve hozzátettem,
hogy másmilyen se legyünk.

Ámen

1956. november 3.

Határ Győző

A torony
(pillanatfelvétel)

A Lenin körúti ház picéjében kifogyott a kenyér. Márpedig kenyeret szerezni kell, akárhogy lőnek a körúton, akárhogy pásztázzák a kövezetet a Rákóczi úton, csordában megrekedt sárga villamost-dögök között. Kenyérnek lenni kell.

Ez a sarok kivált „forgalmas”: az Astoria tetejéről hajnal óta ágyúzzák a New York-palota tornyát. Vagy beleszalad az eltévedt golyóba, vagy a leszakadó faldarab üti agyon, akit ilyenkor kivisz a hasa, a dühe – a járókája.

Margit mama 76 éves. FÜRGE, mint a tizenhat éves, bátor, mint a Molotov-koktélt hajigáló srácok; de a szíve cserbenhagyja, az izmai nem bírják, a reumája elárulja korát. Nincs más út: a pince. Szerencsére még megvannak a világháborúból itt felejtett pincei faltörések-átjárások; ha nyolc-tíz házzal odébbkecmergünk, egy Nagyatádi Szabó utcai pinceablakon kibújhatunk, s onnan majd meglátjuk. A Dohány utca sarok, az a veszedelmes, de onnan a pék már csak macskaugrás.

Hiszen ha az a hátrakecmergés olyan egyszerű volna. A pinceszintek között méteres, másfél méteres különbség, az ember átmászik és a lába a semmibe kalimpál. Tolják-segítik, aláfeszülnek, Margit mama lehuppan, kivan, mint a liba. A nyolcadik ház, a pinceablaknak nekitámasztott széncsúszda, a lábtámasztó lécek – a Nagyatádi Szabó utca. A Beszkárttal szemközt. Nem lehet ráismerni. Feltépett villamossínek, elgörbült vágánytömkeleg, szanaszerte gurult vashordók, kihányt gerendák, leszakadt koronapárkányok. Ilyen akadályokon kell átmászni, hogy eljussunk a macskakövekből rakott barikádig az utca végén s onnan gyors oldalsiklással majd csak átfordulunk és csatlakozunk a sorhoz.

Jó is, rossz is. A kajla vasakon a néninek olyan artistamutatványt kell véghezvinnie, amit látni se szeretne, mástól se – nemhogy maga csinálja. De a széthányt tartályok, az olajshordók fedezék is, valahonnan, valakik erre is végiglövik a házsort. Billeg a néni, kapaszkodik, fedez, kalimpál a két szatyor. Végigaraszoljuk a járdát, a Dohány utca sarkán kicsattan a napsütés és a napsütésben kicsattan a torony. Amott a pék, előtte a sor. Más pincék, más éhes hasak – kenyérre várók.

A torony félhivatalosan a New York-palota tornya, hivatalosan az Újjáépítés Diadala. A nyavalyás Rákosi-rendszer csodája – mert nemvolt rendszer még egy a világon, amely köbméterre ilyenkevés lakást termelt volna s ilyen szánalmasan keveset épített. A párt, mint az újjáépítés motorja, a lankadáson

kezdte, a Patyomkin-kulisszák tologatásán folytatta s a végén már az üres-járatra is alig futotta erejéből. Egy évtized alatt tíz Nem York-palotát is felépíthetett volna rendes körülmények között; de hogy a tornyot közvetlenül a forradalom előtti napokban rendbe hozta és a pompás kőékmény sudaras-fehéren megint ott ragyogott – már az is csodaszamba ment.

Szerették a tornyot a pestiek, szerették az újjáépített New York-palotát, oszlopaiból-atlaszaiból, kávéházának emeletes- aranyos öbléből bizalmat merítettek. S most ezt a tornyot lötték a szovjet ütegek az Astoria tetejéről.

Szürke arcok bámulták; az öregebbje fásultan, a fiatalja gyűlölettel. Hátra fordítva a pékség bejáratának, hátrálva haladt a sor. Mindenki a tornyot nézte – hogy fogy-e, marad-e, s ha marad, mennyi marad belőle.

Ám a New York-palota vadonatúj tornya szilárdul állt. Olykor fel-felporzott s már-már azt hittük, az üres eget látjuk a helyében, ha a porfelhő elül. De nem: ott állt rendületlenül, újra kibontakozott és csipkéivel harsány-fehéren rárajzolódott az égre. Egy fiatal egyetemistát előntött a féltékeny düh, átrohant a mozi elé a sarkon és a romkupacra felhágva, mérgében szónokolni kezdett:

– Ezek! Ezek! Ez hát a baráti segítség! Az a nagy fene büdös határtalan szeretet, a proletárnemzetköziség, ez hát! Ezt teszik velünk!

A könnyeit nyelve kiabálta, míg körülötte röpködtek a golyók. Micsoda haszontalan halál lesz, eredj onnan, szerencsétlen, nem jössz vissza mindjárt?!

– Jöjjön onnan! – kajabáltak utána a sorból, kivált az asszony nép, mert majd megszakadt a szíve a szemrevaló szép szál legényért. Az meg, égrevetett képpel, toronyföltő szerelemmel csak mondta-mondta, kiordította tehetetlen keservét, mi meg a sorból hol őt néztük, hogy meddig él, hol a tornyot, hogy meddig áll. Emez élt – amaz állt, éltek-álltak még sokáig.

Hogy mi volt a bűne a toronynak, lesipuskás” szabharcosok voltak benne avagy csak lehettek volna – nem tudni. A toronynak pusztulnia kellett. Isten tudja, miféle gigászi vasgerendákon ült, bölöm szekrénytartókon lovagolt valahol a tetőemeleti falazatba befogva: a felfekvések kilazultak, kezdett rengeni. A becsapódások egyre sűrűbbé váltak; a feltisztuló porfelhőből még kibukkant a parádés torony, de hol egy fehér kőgolyóbis hiányzott róla, hol egy dísz-obeliszk; egy lövedék megcsorbította ablakos ornamenseit, egy másik a koronapárkányt kezdte ki. Meddig bírja még, órákig? percekig? Meglepetve vettük észre, hogy ránk került a sor, megkaptuk a kenyereket, lopakodvakúszva – indultunk haza. A tele kenyeres szatyrokot csak úgy mellékesen lógatva eredtem neki, akkor is csak Margit mama nőgatására, annyira rajtafelejtettem bámitó szemem a tornyon. Az emeleti ablaksornak nekivágódó golyók apró vakolatlavinákat indítottak a fiatalemberre, aki fel se vette, ő csak öklét rázva tovább átkozódott könnyein keresztül, a sorból pedig egyre haragosabban szólongatták, menne vissza, foglalja le a helyét. Mit is részletezzem, nem mondom el a kalandos hazatakarodást szanaszerre gurult vasdongák, kajlán meredező villamossínek között a Nagyatádi Szabó utca felcsikert kövezetén,

a hazakeveredést bogárbillegéssel pincéről pincére a világháborús lyukakon át, a semmibeugró talprahuppanásokat, a felkapaszkodásokat a setét magasba, a vaktába-törtetést ládákon, ágyakon, szenespince-rekeszeken át és a megérkezést a kenyérrel, amelyet Margit mama máris szelt-osztott igazságos-fürge 76 évesen, hogy 16 éves se tette volna különbül. Mert én a látványnak odakövülve – ottmaradtam, s ahogy megrohantak a gondolataim, el nem tudtam szakadni tőle, jöllehet messze jártam.

Ha a tiszavirág csak egy napig él, elképzelhető-e, hogy minden percében nem hatvan – de hatvanezer másodperc van? Hogy az ő másodperce még így is „hosszabb” és belső ideje más? S nemilyen tiszavirág-e az ember, amikor ily ritka-rettentő látványok pillanatfelvételt rögzíti agykérgi retináján: az ő „pillanatában” is nem hatszázezer másodperc zsúfolódik-e össze – nem úgy tolnak-e egymásra benne a mozdulatlanságig lassított felvételek?

Mit csinál a torony, ha tönkrelövik? Alákalimpál? Összegörbül, összerogy, mint a samunadrágja? kupola módjára beszakad? ripityára robban és eltorlaszol utcát-teret?

Nem úgy, ha a New York-palota daliás, párizsias-elegáns tornya. Ez volt eddig a legnagyobb porfelhő, amelyet belövés körülötte felvert. Mindnyájan vártuk – ők a pékség előtti sorban, én már a sarkon, közvetlen közel –, hogy újra kicsattanjon fehérségével a kék égen és ékszer törékenységével fittyet hányjon az Astoria útegeinek. Mos is ott volt a helyén, most is kicsattant. De nem sokáig.

A lába már töből hiányzott.

Úgy kezdte meg alászállását – tulajdon függélyes vonalában -, mintha sohasem akarna a fenekére érni. Roppant felvonó módjára megsüllyedt és behüvelyezte magát a palota alsó emelet-üregeibe.

Az omlás, a robajlás olyan soká tartott, hogy az ember füle szinte berendezkedett rá s az utána támadt irgalmatlan csendben szinte már hiányzott.

A falakból kicsapó, évig lövellő porfelleg a környező utcákra is ráereszkedett, s azt hittük, vezúvi hamuesője sosem fog véget érni már. Azóta is, mindmáig hallom anyám szólongatását, gyere már, fiam, hozd azt a kenyeret. Már az én retinámon halálíg úgy marad, megmarad az a torony, visszahozhatatlanul, újjáépíthetetlenül; az a felvétel, amint félig még lebegve, úszva, de már lábavesztve, elindul, hogy padlókat átverve, helyet csináljon néhány napos, vadonatúj fehérségének a százados főfalak aknakoporsójában.

Amikor a vakolathullás megállt, a romtömeg utolsó ereszkedett és a porfelleg leülepedett, a torony helyén üresen tátongott az ég; és a szép szál egyetemista is, a romkupac tetején arcára borulva, annak rendje-módja szerint – halott volt.

NÉPEK KRISZTUSA

Tollas Tibor

Memento

†

Megemlékezés Gérecz Attiláról
(1930–1956)

Dalold álomba, hű Duna,
Partodon nyugvó szeretődöt,
Ki élni akart még, s puha
Füvek a sírja fölé nőttek.

Úgy kívánt eltűnni, ahogy
A hang csengése vész a tájba;
Mégis mindenütt ott-ragyog,
Mint tengerbe hullt csillagok
Szerte-szóródó fénysugára.

Ismeretlen költő

Mesgyekő

A part alatt zizegve
Cirógat, véd a nád.
Hiába várt az este
Húgod és szegény anyád.

Keskeny vércsík szalad,
Arcod kettészelő.
Úgy fekszel itt hanyatt,
Mint kidőlt mesgyekő.

Te vagy a kő, határ:
Ma eddig tart a múlt.
A rettentő halál
Itt felmagasztosult!

Október huszonhárom,
Utcára ment a nép,
Hogy zengő szava szálljon,
S kitarja bús szívét.

Szíved szép igazsága
Volt minden fegyvered,
S páncélosok száza
Dübörgött ellened.

Ma parti nád közt fekszel,
A puha fű benő.
Két világ közé vert jel,
Hazám, új mesgyekő.

*T. E.**

Sírkő helyett

Sötét szemét szemérmesen lehunyta,
Mellén kinyílt egy csepp piros virág.
Mosolygott még, mint otthon, ha aludna,
Térdét mutatta a ballonkabát...

A nagy csaták kis hőse úgy feküdt ott
(Körötte a széttört zsiroskenyér),
Ahogy imént járta a barikádot –
Hiába hullt golyó és hullt a vér...

Sötét szemét szemérmesen lehunyta,
Mellén kinyílt egy csepp piros virág,
Mellette gőzölgött a szennycsatorna,
De győzelméről dalolt a világ...

** (Csak a költő monogramja ismert)*

Buda Ferenc

Tizenöt-húszéves halottak

Kiontott véreim!
Támadó tűz voltunk,
hús halottak lettünk.
Hajnalló hitünkről
fegyverfogó kézzel
tanúságot tettünk.
Gyermeki karunkba
ereje gyülemlett
forró férfikornak,
csillagos oldalú,
tűzokádó tankok
felnőtté tiportak.
Golyóverte testünk
lankadó lankái
holt anyaggá hülnek,
gránátot markoló,
kimarjult karjaink
jéggé merevülnek.
Sebeink nyitottak,
nyirkos kövön fekszünk
mostmár nem verekszünk.
Égő, túlvilági
benzines palackok
lángjánál melegsünk.

Füst Milán

Szózat a sírból...

Ne sírj értünk anyánk,
E föld oly porhanyó,
E föld most is hazánk
És benn' nyugodni jó.
Ölelj, ölelj hát húszívű hant,
Mind jó fiad, kit itt ölelsz alant.

Ne sírj értünk apánk,
Így elpihenni béke,
A szív mosolyog reánk,
Mert megküzdöttünk érte.
Ölelj, ölelj hát húszívű hant,
Mind jó fiad, kit ölelsz alant.

Nem kis dolog volt, nem kenyér,
Nem haltunk meg az életér',
Több volt ez annál: bús hazánk
Könyörgő szemmel néze ránk.
Ölelj, ölelj hát húszívű hant,
Mind jó fiad, kit ölelsz alant.

Napfény deríti hát szemünk,
E túlvilági fényt nekünk
Egy lázas honnak árva népe
Borítá koporsónk fölébe.
Ölelj, ölelj hát húszívű hant,
Mind jó fiad, kit ölelsz alant.

S ellenfelünk, gondold meg ezt.
Mi nem holtak vagyunk, de fény,
Mi láng vagyunk e földtekén
S öröktűz lesz e sírkereszt.
Ölelj, ölelj hát húszívű hant,
Mind jó fiad, kit ölelsz alant.

1956. december 3.

Képes Géza

Novemberi éj

Pengenek a hideg őszi esőben
kövek, tetők, fák és a vascsövek.
Felmerül tapogatva a lélek, beléhasít az élet:
fázós zajokból keserű dalt szövöget.

Minden kopog, döng, csobog, zörög és cseng,
hallom, szakad le a víz a csatornán.
A didergető, füstszínű éjbe kinézek,
mintha csak a halált szimatolnám.

Lesem: nem jönnek-e még a fegyveresek,
kiket a hatalom tesz könyörtelenné –
Emberiség! Gyalázat a neved!
Szomorú az én lelkem mindörökké.

1956. november 10.

Márai Sándor

Mennyből az angyal
menj sietve

Az üszkös, fagyos Budapestre.
Oda, ahol az orosz tankok
Között hallgatnak a harangok.
Ahol nem csillog a karácsony,
Nincsen aranydió a fákon,
Nincs más, csak fagy, didergés, éhség.
Mondd el nekik, úgy hogy megértsék.
Szólj hangosan az éjszakából:
Angyal, vigyél hírt a csodáról.

Csattogtasd szaporán a szárnyad,
Repülj, suhogj, mert nagyon várnak.
Ne beszélj nekik a világról,
Ahol most gyertyafény világol,
Meleg házakban terül asztal,
A pap ékes szóval vigasztal,
Selyempapír zizeg, ajándék,
Bölcs szó fontolgat, okos szándék.
Csillagszóró villog a fákról:
Angyal, te beszélj a csodáról.

Mondd el, mert ez a világ csodája:
Egy szegény nép karácsonyfája
A Csendes Éjben égni kezdett –
És sokan vetnek most keresztet.
Földrészek népe nézi, nézi
Egyik érti, másik nem érti.
Fejük csóválják, sok ez, soknak
Imádkoznak vagy iszonyodnak,
Mert más lóg a fán, nem cukorkák:
Népek Krisztusa, Magyarország.

És elmegy sok ember előtte:
A Katona, ki szíven döfte,
A Farizeus, ki eladta,
Aki háromszor megtagadta.
Vele mártott kezet a tálba,
Harminc ezüstpénzért kínálta
S amíg gyalázta, verte, szidta:
Testét ette és vérét itta –
Most áll és bámul a sok ember,
De szólni Hozzá senki nem mer.

Mert ő sem szól már, nem is vádol,
Néz mint Krisztus a keresztfáról.
Különös ez a karácsonyfa,
Ördög hozta, vagy Angyal hozta –
Kik köntösére kockát vetnek,
Nem tudják, mit is cselekszenek,
Csak orrontják, nyínak, gyanítják
Ennek az éjszakának titkát,
Mert ez nagyon furcsa karácsony:
A magyar nép lóg most a fákon.

És a világ beszél csodáról,
Papok papolnak bátorságról.
Az államférfi parentálja,
Megáldja a szentséges pápa.
És minden rendű népek, rendek
Kérdik, hogy ez mivégre kellett.
Mért nem pusztult ki, ahogy kérték?
Mért nem várta csendben a végét?
Miért, hogy meghasadt az égbolt,
Mert egy nép azt mondta: „Elég volt.”

Sinka István

Ének 56 karácsonyára

Énekelni kéne karácsonyestére,
ráférne az ének sok híres legényre.
Verset énekelni, ellágyuló szájjal,
Jézus kis csöppségnek, s lóbálni lámpással.

Megajándékozni Boldogasszony-anyát
áhitattal, s kérni: mutassa kis fiát.
Mondókát mondani, ott állani elől,
S kérdezősködni mi új megváltónk felől.

S számára, hogy szíves üdvözetet hagyunk...
Egyszerű nagy csizmás falusiak vagyunk.
Üdvözetet annak, aki megöletett,
Azonnal a drága mihelyst megszületett.

Jézus kis urunknak lábainál megholt
szabadítónk, ki a szabadság lelke volt.
...Énekelni kéne karácsonyestére,
Ráférne az ének sok híres legényre.

1956

Nagy László

Karácsony, fekete glória

Léleknek nem hozol békét
ó busa isteni angyal!
Vér-illatos a karácsonyfa,
– glória –
aggatva iszonyattal.

Foszforos tüzek emléke
perzsel, mint új pokolkör,
forog a város lángrózsában,
– glória –
csillagszóró ha fröcsköl.

Csillagig növő halálfa,
ragyognak vér-zománcos
gömbjeid – szemem fájva zendül
– glória –
a holtak homlokához!

1956

Obersovszky Gyula

A falak négyszögére kék

kupolát emelt az ég
Tömjének fojtó füstje száll
fenn lomhán köröz egy madár

A csend zsolozsmás
Eltelít
Az isten jön le szívemig

Csillagok ülnek

hegyein az éjnek
A messzeségek köveit
szórják szívemre le
Öt lépés előre
hátra
Világom hossza
vége

Kövesen sokasúl
szívemre a béke.

1957

Krassó György

Májusi hajnal

Gyűjtő. Kisfogház. Halk kopácsolás.
Rácsot, vak ablakot tavasz legyint.
„Az udvaron akasztás lesz megint.
Folyik tovább, pajtás, a gyilkolás.”

„Gyűjts rá, barátom!” Mély szelíd harang
kong messziről „Egy hét és nyolc kötél.
Ki megy ma – Angyal, Kósa, Szente, Szél?”
Egy zárka nyílik s felsüvít a hang:

„Fiúk... Hazánkért... Isten veletek...
Erdősi búcsúzik most tőletek.”
Valaki sír. Lépések. Lánc kocog.

Kinn: „Éljen a szabadság... Gyilkosok...”
Aztán csönd. Társam így szól: „Már nem él.”
S kezemben ég a cigaretta még.

1958. május 10.

Hegedüs László

Csendélet

Megkapják
kik halálért állnak sorba
életük belefér
lukas szatyorba

Párolog a péknél a kenyér
friss a sok halott még meleg
fentről zongora szól
tankból gépfegyverek

Megkapják
kik halálért álltak sorba
emlékük elteszik
rágni a torra

Gyűjtő, bal II. 1962. november 4.

Tőzsér Árpád

Őszi világ – őszi szemmel

Az özvegy fák felett
egy eltévelyedett
fáradt vadkacsa jajgat –
ősi törvény szerint
íme, ősz lett megint –
morgom búsan magamnak.

Nagy, ért keserveket
görgetnek a szelek
a távoli hegyekből,
hová az üldözött
nyár lőtt vadként szökött
s nagyot sóhajtva eldőlt.

S vele dőlt a világ
kedve, a kerti fák
színe, a gyúlt virágok
lángja, a legelgető
juhnyájak, zöld mező.
s a nótázó kaszások.

Mit egy évig tanult
a föld, halomra hullt
egy nap alatt. Lemálott
róla a takaró
s immár a nyers való
jelenti a világot.

S az csak rög, meg avar.
A keserű magyar
látja így ugyan, érzem,
ki huszonkettedik
esztendeje nyit
semmi nélkül, pucéren;

ki, mint a táj, színét,
átrendezte hitét
nem fontolgatva, bőszen
s most áll nyersen, fakón,
új után kutatón
e mozgó, furcsa őszben.

Így, igaz, de nekem
számon, mi szívemen.
Már magamra találtam.
Épp ez ősz tanított
meg rá, hogy nincs titok
s mindig színem kiáltsam.

1957

Zas Lóránt

November

Novemberben sírnak az utcák,
novemberben sírnak az emberek.
Novemberben Budán és Pesten
nevetni nem lehet.

Novemberben a Farkasréten
halottak napi mise-csend fogad.
Novemberben fehér virággal
fedik a sírokat.

Novemberben égnek a gyertyák.
Kicsinyek, teltek, véznák és nagyok.
Novemberben földig hajolnak
a sötét kalapok.

Novemberben csend van és béke.
Temető, fejfa, virág és kereszt.
Novemberben könnyek köszöntik
az elesetteket.

Novemberben géppuskák szórtak,
tankok tapostak. A föld remegett.
Novemberben gyilkoltak, öltek.
November temetett.

Novemberben itt esküt szegtek,
gyaláztak törvényt, típortak jogot.
Novemberben vörössel, vérrel
a máglya lobogott.

Novemberben erőszak vágott,
gumibot tépett, börtön kacagott.
Novemberben a homlokunkra
égettek csillagot.

Novemberben öklök szorulnak
és felbizseregnek a tenyerek.
Novemberben élők a holtak.
November fenyeget.

*A farkasréti temetőben,
ezer és ezer lobogó gyertya fényénél,
1958. nov. 4.*

Fáy Ferenc

Jeremiás siralmai

(Részlet)

*„Aztán eljön a kor, midőn majd
a megtisztult mezők, hegyek
felől nyugodtan hozza terhét
haza az őszi fellegek alatt,
ki szántott és vetett.” (Illyés Gy.)*

URAM, lásd meg gyalázatunkat
s emlékezzél meg, hogy kezed
mily mélyre vert. Nézd, mint a holtak
némák vagyunk s az új korok
eszméi közt, mint vándorok

tántorgunk most. A házainkba'
idegen él és örökünk
másokra szállt. Anyáink, mint a
sír szélén álló özvegyek
egymásnak gyónnak, mert neked

a könny öröm. Imánk, amelyet
ma nyújtunk néked, elveted
s nem látod meg, hogy lángunk mellett
pénzért melegsünk s pénzt adunk
– adót Uram – ha szomjazunk

saját vizünkért. Elfáradtunk.
Nyakunknál fogva hajtának
azok, kikért igédet ajkunk
a sárba lökte s nincs ma itt
senki, ki népem gondjait

felvállalná. Vad, szolga népek
vetnek adót ránk most a múlt,
– a nem törlesztett ősi vétkek –
fejében és a sok kamat
Uram, az is csak ránk maradt.

Bőrünk, mint a kemence korma
fekete lett az éhezés
égő lázától s míg zokogva
túrtunk a rom közt egy karéj
kenyérért, hogyha már az éj

főlénk borult – a néma csendbe
a meggyalázott asszonyok
jaját figyeltük és remegve
védtük kopott kis életünk,
mit így tartottál meg nekünk

mások könnyén, más szenvedésén,
mások halálán át, – s nekem
így engedted, hogy lássak és én
hangos szóval vallást teszek
arról, hogy más is vétkezett

nemcsak fajtám. Mert nézd, kezükkel
akasztották a harc után
legjobbaink, kik életükkel
fizették így az ős-adó
kamatját. Vagy nézd, roskadó

fiainkat, kik kézimalmot
hordoznak most s a gyermekek
görnyedt testét, amint bitangok
igáját húzva megszakad
csöpp életük. Ó, nem maradt

számunkra más, csak könny. A vének
sem ülnek már a ház előtt
az esti csendben. És az ének
meghalt Sionban, mert az is
más húr hangjától lett hamis.

Ezért hull ma, a szenvedések
tüzeiben égve, ím eléd
bűnös fajtám. A kőbe vésett,
emberformálta Istenek
hatalmát láttuk s ismered

Uram te is, ki nemzedékek,
korok felett állsz. S míg ezek
elporladnak, királyi széked
hatalma él és fennmarad
örök időnkig.
S bár arat
ítéleted Sionban – lent a mélyben
mi mégis bízunk... Hívj Uram,
s add, hogy a szód ígéretében
élhessünk újra mink, neked
tetsző testvéribb életet.

Brantford, 1956. november hó.

Kibédi Varga Áron

Fohász 1957-ben

Most, hogy néma egeken feketélik a hold,
most, hogy a nap
csak gyilkol,
most, hogy alszik a derék emberek buta világa,
s csak a gonosz éber,
bakkancsa kattog a sima utakon,
megállunk, Isten, alattad,
nézünk és kiáltozunk
nagy kérdőjelekkel,
keserű szájjal és zörgő emlékekkel szívünkben.
Isten,
villogó szaharák és rianó jégmezők,
jajgató hadnagyok és dögszagú zsarnokok
Istene,
éneklő halak és haldokló tigrisek,
kuncogó gyerekek és vacogó aggastyánok,
ország nélküli királyok,
országos gyilkosok,
oldódó világok
Istene,
megállunk alattad,
megállunk előtted,
s fogcsikorgatva hiszünk Tebenned,
a Te országodat fogcsikorgatva hisszük.

Most, hogy naponta s talán óránként
szállnak fel Hozzád a megkínzott,
golyóktól átrostált lelkek,
most, hogy az ifjú halottak mezein
hirtelen megsokasult a magyar szó,
elnémulunk, Atyánk, és Hozzád könyörgünk
az élőkért és a holtakért,
az ifjakért az oroszlán barlangjában,
a szüzekért, kiket csak a halál csókol,
az árvákért, kiket üldöz és beszennyez a hangtalan nyomor.

Te, a minden és a semmi ura,
a könnyezőké és a kajánul röhögőké,
hörgő hősöké és kivégzőké,
gondolj velünk,
ne feledkezz meg azokról,
akik hiába vesztek el,
akik belefulladtak a szennyes árba,
ne feledkezz meg azokról,
akik bitóra várnak és tarkólövésre,
és a tízezrekről sem, akik némán,
egyre némábban,
úsznak és hadakoznak a pokol vizei ellen.
Ámen.

Vitéz György

Túléltem

Barátaim, talán ti megbocsáttok,
mivel nem lettem hős, sem krónikása
nagy tetteknek. A szó csak hüvös mása
lenne az egyszer-mindörökké látott
élettelen és élő szenvedésnek,
mely házat dúlt és haldoklóba markolt.
Ne én sajogtam... Ami kín s harag volt,
rajtam kívül égett el, amíg égett.
Rágós és csüggeteg szavak ezek.
Átnéznek rajtam értük a halottak,
az élők furcsán nyújtanak kezét
s a Hangtalan Kérdést is egyre félem:
„Hogy sáfárkodtál ama nagy napokkal?”
mert így kell felelnem sután: „Túléltem”.

1957. szeptember

András Sándor

Gyászmise a Hattyú utcai kocsmában

Mert úgy érezték a magányban elapadt akkor a városi
esteli zaj csak egy távoli villamoscsengő harangozott furcsán
Az éjszaka szelíden súlyosan gördült végig az utcán
mint gumikerekű ezüstös gyászkocsi.

Jönnek az elhúnyt rokonai
muszájból szemethúnyt rokonai
tegnap még nevető rokonai
holnap már nevető rokonai
sohasem feledő rokonai
és útálkoznak a történelemtől

Hadd gyónjunk a rumok urának
a cifra borok kegyes asszonyának
gyónjunk a titoktartó pálinkának –
fúllaszt az útálat
Ím, jöttünk, hogy gyászoljuk a reményt,
a szegényt, a jót, Nagy Imrét,
csillagos, szép mosolyával
a hitünk lobbant el ismét.
Gyere komám térdepeljen a kedvünk
alázatos gyalázatos kedvünk
rövidzárlatozó büszkeségünk –
nincs mivel kérkednünk
Ím, jöttünk, hogy apáink módján
sirassuk újra magunkat;
ó, nékünk a győzelmek helyett
csak védtelen hősök ha jutnak.

Palackok orgonasípjain ömlik a gyászdal
rezegnek zengenek a falak a koponyák
füstölgő fényben tankok ölelkeznek gépfegyverropogással
az oltárnál az elkínzott csapos veri az orgonát

Miképp az meg vagyon írva
a mosógéphez szóló
harmadik utasításban –
fehér gyolcsot tarka szeméttel
ne moss össze a gyászban.

„Ám ne hidd a megváltást nyújtá
néked az ügynök, az álnok,
s magad immár nem kell kínozni –
hétpecsétes buja szennyet
a csalárd mosógép se mos ki.

Fiam, hittél vala csodában,
a mosógépben ne higgyél,
mert hiába köpsz a sírra –
a holt gyilkolhatatlan, de ki él, még halandó,
miképp az meg vagyon írva.”

Palackok orgonasípjain
ömlik a gyászdal –
Pajtásom, drága pajtásom,
mit kezdjek a zokogással?

Két szemem két jó géppisztoly
pattognak belőle a könnyek,
engem járnak át, magam ölöm,
de nem megy hogy megdögöljek

Testemből a szomorúság ólmát
az autóbusz úgyis kirázza –
csókra születtem pajtás,
nem halálra, nem a gyászra.

Szédeleg a rokonság lábuk előtt a bánatsötét verem
és hullanak a holtra hófehér sörhab-virágok
fülekben lakozó ágyúörgés tép lyukat a gyászéneken
és billen a piros pohár és az arcokon vér szivárog

„Csapataink harcban állnak.
A kormány helyén van. – A sírban.
S majd jön ideje a feltámadásnak –
így hisszük. S mert hisszük – így van.

Új Látóhatár München 1958. július-augusztus

MAGYAROK GLÓRIÁJA

Albert Camus
(Franciaország)

A magyarok vére

Nem tartozom azok közé, akik azt kívánják, hogy a magyar nép újra fegyvert fogjon, bevesse magát egy eltiprásra ítélt felkelésbe – a nyugati világ szeme láttára, amely nem takarékoskodnék sem tapsal, sem keresztényi könnyel, hanem hazamenne, felvinné házi papucsát, mint a futbalszurkolók a vasárnapi kupamérkőzés után.

Túl sok a halott már a stadionban, s az ember csak saját vérével gavalléroskodhat. A magyar vér oly nagy értéke Európának és a szabadságnak, hogy övünk kell minden cseppjét.

Azok közé sem tartozom, akik úgy hiszik, alkalmazkodni kell, ha átmenetileg is, bele kell törődni a rémuralomba. Ez a rémuralom szocialistának nevezi magát, nem több joron, mint ahogyan az inkvizíció hóhérai keresztényeknek mondták magukat.

A szabadság mai évfordulóján szívemből kívánom, hogy a magyar nép néma ellenállása megmaradjon, erősödjön és a mindenünnen támadó kiáltásaink visszhangjával elérje a nemzetközi közvélemény egyhangú bojkottját az elnyomókkal szemben.

És ha ez a közvélemény nagyon is erőtlen és önző ahhoz, hogy igazságot szolgáltatson egy vértanú népnek, ha a mi hangunk túlságosan gyenge, kívánom, hogy a magyar ellenállás megmaradjon addig a pillanatig, amíg keleten az ellenforradalmi állam mindenütt összeomlik ellentmondásainak és hazugságainak súlya alatt.

A legázolt, bilincsbe vert Magyarország többet tett a szabadságért és igazságért, mint bármelyik nép a világon az elmúlt húsz esztendőben. Ahhoz, hogy ezt a történelmi leckét megértse a fülét betömő, szemét eltakaró nyugati társadalom, sok magyar vérnek kellett elhullnia – s ez a vérfolyam most már alvad az emlékezetben.

A magára maradt Európában, csak úgy maradhatunk hívek Magyarországhoz, ha soha és sehol el nem áruljuk, amiért a magyar harcosok életüket adták, és soha, sehol – még közvetve sem – igazoljuk a gyilkosokat.

Nehéz minékünk méltónak lenni ennyi áldozatra. De meg kell kísérelnünk, feledve vitáinkat, revideálva tévedéseinket, megsokszorozva erőfeszítéseinket, szolidaritásunkat egy végre egyesülő Európában. Hisszük, hogy valami bontakozik a világban, párhuzamosan az ellentmondás és halál erőivel, amelyek elhomályosítják a történelmet – bontakozik az élet és meggyőzés ereje,

az emberi felemelkedés hatalmas mozgalma, melyet kultúrának nevezünk, s amely a szabad alkotás és szabad munka terméke.

A magyar munkások és értelmiségiek, akik mellett annyi tehetetlen bánattal állunk ma, tudják mindezt, s ők azok, akik mindennek mélyebb értelmét velünk megértették. Ezért, ha szerencsétlenségükben osztozunk – miénk a reményük is. Nyomorúságuk, láncaik és száműzöttségük ellenére királyi örökséget hagytak ránk, melyet ki kell érdemelnünk: a szabadságot, amelyet ők nem nyertek el, de egyetlen nap alatt visszaadtak nekünk!

Ramon Cue Romano
(Spanyolország)

Magadra hagytunk Tégedet

Kicsi hugunk, Te drága!
Magadra hagytunk Tégedet,
Míg fényes nappal Rád törtek gyalázva,
S Európa szívéből letéptek rőt kezek.
Keresztútján a művelt világnak
Magadra hagytunk Tégedet.
Hogy körülálltuk földre tiprott tested,
A hulló jaj és forró vér felett,
Melynek árjával bepermetezted
Ruhánkat, – mi csak szónokoltunk és vitatkoztunk,
De senki előre egy lépést se tett,
Csak kezeinket emeltük az égnek,
S magadra hagytunk Tégedet.
Szemünk láttára tapostak a sárba,
Nem távoli őserdők megett,
De Európa szívében, hol drága
Multunk öre a Fórum és a Parthenon meredt
A dómokra, mely visszhangként hordta
A vádat, amit Dante emelt érted,
Hogy bölcsesség, jog széthullt darabokra
S Beethoven dala kilencszer zokogja:
Az életünk új barbár korba tévedt.
S bár vállainkon húsz évszázad súlya,
Elárultuk múltunkat és újra
Vak félelembe fült a tett,
S magadra hagytunk Tégedet.
Búvólten néztük mozdulatlan
Hogy gázol át törvényen az ellen,
S a szörnylegység végső pillanatban
Hogy étvágya beteljen
Áldozatként a szörnylegység lakomára
Kis hugunkat dobtuk oda s holnap
Új áldozatra vajon kit sorolnak?
Bűnöd csak az volt, hogy a szabadságot
Kívántad, mint a kék magas

Büszke királya a sas.
És annyi volt a hős fiadnak vétke,
Hogy hitvesüket úgy hívták „enyém”,
Hogy anyjukat is úgy hívták „enyém”,
Hogy lányukat is úgy akarták hívni,
S a földbe, melybe búzát s vért vetettek,
„enyém”-nek hívták a hazát, történelmet,
Oh Isten mond, hát vétek ez?
Ezért tiportalak le, - s mi szabadok
Magadra hagytunk Tégedet!
Kicsiny hugunk, te drága Magyarország!
A lelkünk mélye és a városok
Jazz-hangos éje, karikás-szemű hajnalok
A vádat hordják,
Hogy letiptartak s friss véred kiált
A szabad ember foltatlan ruháján,
A munkások olajos öltönyén,
S a vasárnapi vasalt nadrágokon...
Nincs, ki lemossa véreket,
Mit vád-piros ajkakkal égetett
A homlokunkra húszezer halott:
– „Világ porondján fényes nappalon
Megint magunkra hagyatok!” –
És üldözni fog majd e bűnnek árnya:
A béke szavát elfojtja a jaj,
A szabadság új árulást takar.
S ha ajkunk olykor igazságot hirdet
Saját vétkünkkel hazudtol meg minket.
Mert lelkük mélyén érzik már a népek,
Hogy bűneiknek súlyos agyaglába
Megindult és sár tapad nyomába
És árulásuk, árulásba hal.
És nincs nagy nemzet, addig míg e bélyeg
Rajtunk ég, – és homlokunk az égnek
Nem tárhatjuk, hisz láncban a magyar.

Mert Európa szívében előttünk
Fényes nappalon megtörténhetett,
Hogy meggyaláztak szép kicsi hugunk,
S mi magadra hagyunk Tégedet.

(Fordította: Tollas Tibor)

Claes Gill
(*Norvégia*)

Gloria Victis!

Gloria Victis! Emlékezzetek
az elesettekre,
kik hült ajakkal ma is hirdetik:
a győzelemnek végső perceikig
őrzött reménye életükénél mégis több nekik.

Gloria Victis! Emlékezzetek,
kik élni megmaradtak,
a halállal is dacolva, mivel
a gyermeküknek holnap enni kell
s szívül halk dobbanásán kívül semmi, semmi jel.

(*Fordította: Tollas Tibor*)

Watson Kirkconnell
(Kanada)

Gloria Victis

A Nemzetőr körének szíves üdvözléssel

Dicsőség a hős lányoknak s fiúknak.
Kik pusztá kézzel is megfékezék
Páncélosát a mezozoikumnak,
Az éj honának vértés hüllejét!

Ontották gyárok és vidám tantermek,
S a tűzhelyek mellől is dőlt a nép,
És minden rémség bénaságba dermedt,
Hol zúgatták a Szabadság nevét.

Veszteg a szörnyeteg, tetetve hőköl,
Karmát behúzza s elfödve fogát,
Nehogy, fölverve tán még szenderéből,
Lecsapna rá a felbőszült világ.

Nyugat nem mozdult, és a Brontosaurus
Tiporva, bögve vetette magát
Mindenüvé, hol az ifjonti kórus
Végsőkig zengte szabadságdalát.

Lehet-e, hogy sírján örök lakat van?
A költő gyötrődésén átremeg
A magyar szellem, s eljő, halhatatlan
Meváltani még az embernemet.

(Angolból fordította: Korondi András)

E.E. Cummings
(USA)

Hálaadás 1956

ez antivilággal süllyedek el
miattatok szörnyű borzalomba
míg nagyapánk istene térdepel
egy senkinek mintha valaki volna

mely éjjel nappal egyre hadarja
nagy demokrata hang vigyorában
„sok kicsi népe élni ha akarna
szabadon bízson csak az usában”

s föltámad a nép magyarországon
rettentő sikoly sodorja szavát
„anti-élet rabsága ne vágjon
inkább választom a szabad halált”

hangja marathonig emelkedett
még termopylaet is földült ez
s minden ember se volt évezredet
mire végül meghallotta az Ensz

„elhallgass te csöpp magyarország
és úgy tegyél amint az mondom itt
a kedves jó medve morog rád
s amit mi féltünk az a quo pro quid”

uncle sam csak vonogatja keccses
rózsaszín vállát – hisz már ismered
míg liberális ciciket keres
„most nem érek rá” nyelve így pereg

hát hurrá – rrrá – rrrá demokrácia
legyünk hálásak mind – az istenét
szabadság-szobrunk sírhant borítsa
(mert már csak büze terjed szerte szét)

(Angolból fordította: Siklós István)

Neil Bradford Olson
(USA)

Magyarországhoz

– Ha Amerika megmagyarázhatná... –

Elveszett szívek s nem túlságosan kicsiny
áldozatok, bárcsak a szavak összeterelehtnének benneteket
néma sírjaitokból, hogy Amerika megmagyarázhatná,
miképp tagadták meg szabadságotokat
a nemzeti kín és a teljes, mindent magába foglaló ár
szabályos kifizetése után.

Amerika, Öreg Amerika emlékszik még
a kemény igazságra: nem azokat szerette legjobban a szabadság,
akik a legkevesebb vért ontották érte.
Kín és a haza szeretete kéz-kézben járultak
korai szabadságunk véres piacára.
Amerika emlékszik a halálos-egyhangú

szertartásokra mártírok sírjain, az első bátrakra
kik gyorsan hullottak, – némaság átka kísérte őket
rongy-köteg vereségbe. De ez vérrel való fizetség volt,
beleégett a történelem nagyképzeletű sodrába,
mely az emberi elmében legyőzi az önkényes, apró – cseprő eseményeket.
És így, míg az egyént kínozták, megégették

és elfeledték, lelkes építők megtetézték az alkut
vonáson felül a gazdag, termékenyítő
nemzeti kincssel. Így bánjon veletek az Idő és így is fog,
ha a sors – derült égből villámcsapás – szerencséje megérint
és igazzá avatja hitünket, ama keleti mítosz ellen,
mely elszakította ezt az álmodtól és a jövőtől.

És akkor megvalósul Amerika legjobb igazsága,
messzire látók bölcsessége, akik
nemzetnél többnek képelték Amerikát,
az emberiség kiteljesülésének.
Ó, ti elhullott bátor férfiak, – még ez sem siettetett minket,
hogy a hang sebességével mozduljunk értetek,
mikor a fény sebességére lett volna szükség.

Az igazság nem elég oldalunkon. Hihetetlen törekvés
és elfojthatatlan hit – és ha a babonás éjben
vágató csillagoknak nincs köze hozzá, –
az Idő elkerülhetetlen arca figyel mögöttük.
Címezzük kedvezőbb csillagokhoz ezt a látomást:

Véres zászlókból kiszakad végre a sarló,
Kossuth címere árasztja fénnel ismét a Várost
és harcosok csontjai süppedt halmok alól beszélnek
baljós jeleként a számadásnak:
Zsarnok zsoldosok pusztulása
és szabadsága a jövőnek, a holtak fizetsége nyomában.

(Angolból fordította: Vitéz György)

Christine Busta
(Ausztria)

Magyarország árnyékában

– Bölcsődal 1956. novemberében –

Álmodj kisfiam,
Sötét éj suhan.
Hiába a könny, a szó,
A föld nem lesz soha jó,
Álmodj kisfiam.

Álmodj kisfiam,
Anyád nyugtalan,
Kásád ördög falja fel,
S vértől csordul a kehely...
Álmodj kisfiam.

Álmodj kisfiam,
Az éj elsuhan:
Holnap már csak morzsa vár,
S utána az éhhalál,
Álmodj kisfiam.

Álmodj kisfiam,
Ábel sírba' van,
Kain ott pihen vele,
Ősanyánk két gyermeke...
Álmodj kisfiam...

(Németből fordította Tinódi József)

Halfdan Rasmussen
(*Dánia*)

A hang

Át mágnes-hullám tengeren,
S a lármás táncdalon,
Megszólítottak hirtelen
Egy hajnalon.

Egy hang, – a ritmuson felül
Emelkedő hajó –
Sötétén ismeretlenül
Zengett a szó.

S bár érthetetlen volt a nyelv,
Beléd hatolt a hang,
Zúgón kiáltott, esdekelt
Vad vészharang.

És téged szólított a vak
Acél-kemény zene:
Segély kiáltó jaj-szavak
Forgó-szele.

S hiába volt a tánclemez:
Rád tört az őszi szél.
Amely süvöltve Pest deres
Romján zenél.

Majd jött a vérbe-lángoló
Csönd, – tankok húztak át,
Túlzúgva már a pusztuló
Szabadság jelszavát.

(*Fordította: Kocsis Gábor*)

Jan Klánský
(Csehország)

Szent István jele

A vén duna sötét-vörös az estben,
Mint a Balaton ó bora.
Ki még nem alszik, el ne szenderegjen,
Mert föl nem kel többé soha.

Elfúlt az anyák, gyermekek sírása,
A hős nem ismer könnyeket.
Hol szép leányhad virágját kínálta,
Eltorzult holtak fekszenek.

Az ágyúfüst a kék eget bevonja,
Tűz villan a romok közül,
Kormos üszke az érzéketlen, csonka
Nyugatnak szfinx-arcára hül.

A hullabűzt a hűs Duna fölissza,
Kanálisokból vér fakad.
S egy csonka kar a füstös égre írja:
– „Jaj annak aki megmaradt!” –

(Fordította: Tollas Tibor)

Kai Laitinen
(*Finnország*)

Az embertől keletre

Találkozunk a hideg köveknek honában
találkozunk Sinai sivatag-honában
perzselő homokon keserű csillag alatt
Szueztől keletre.

Nincs frigyszekrény sem tűzoszlop vezetése
csak sisakok s páncélozott kollektív biztonság
s lábinkban a törvénytáblák cserepei
Szueztől keletre.

Találkozunk a határtalan kétségbeesés honában
találkozunk a romok hamuszürke honában
találkozunk a síró szomorúfüzek honában
őszi pusztán éles szél- s esőben
Győrtől keletre.

Hernyótalpak csikorgó csárdása
s embertömegek keserű haláltánca
a törvénytáblák cserepein
véres csillag alatt
Győrtől keletre.

Találkozunk a kihalt szív honában
vasbéklyóban kereszték tövében
az embertől keletre.

s mit is tehetnénk?

(*Finnből fordította: Szentes Imre*)

Zbigniew Herbert
(*Lengyelország*)

A magyaroknak

Kezünket kinyújtva
állunk a határon
s a levegőből roppant zsinórt
fonunk nektek testvérek
az elfülő kiáltás
s a görcsberándult öklök
haranggá jajdulnak s a szív
nem verhet riadót
a véres kövek kérnek
haldokló vizek kérnek
s mi állunk a határon
csak állunk a határon
állunk a józan ész
jól-fontolt határán
innen néztük a tűzvészt
halálba bámulunk

1956.

(*Lengyelből fordította: Gömöri György*)

Wiktor Woroszyłski
(*Lengyelország*)

A város

Hát még ezt is meg kellett érnem,
hogy legyen mire emlékezniem:
összetört égbolt-törmeléken
járni tétován, idegenben.

Majd alászállni. Nem a pokolba –
a földalatti segélyhelyre,
vakondok-szemű orvosokkal
szorgoskodni a kór-veremben.

Nézni, hogyan szívódik lassan
az üveg-erekben a vegyszer,
a seb sajgását átérezni,
látni: éber tanú-szemekkel.

Feljönni. És túlélni mindent.
S a város üszkein megállva,
újra hinni csupacsiriz-menny
megragasztgatott angyalában.

1956 november.

(Lengyelből fordította: Gömöri György)

Julies Supervielle
(Franciaország)

Magyar barátainkhoz

forog a föld forog
nagy könyörtelenül
minden nemzetével
Magyarország körül
hegye-völgye vérzik
öt világrész helyett
mi bűnünk hogy így kell
halnotok-életnek
tárjuk ablakunkat
az Irgalom felé
járuljunk az Igaz
Bíró színe elé
kegyetlen sugárzás:
semmi sem tétetett!
minden kellett volna
semmi nem tétetett
ím térdre omolva
minden hitetlenek
– könyörgünk értetek

(Franciából fordította: Határ Győző)

Szpirosz Panajotopulosz
(Görögország)

Magyar testvéreinkhez

Kínatok kínunk, testvérek, nyájakok tépik
Farkasok, mert hogy szabadon éljetez
Akarjátok szent Hazátokat.
Rengünk szellemünkben borzadályától
A pusztulásnak: de teli büszkeséggel,
Teli bámulattal a lelkünk
Vakmerőségetek és elszántságotok láttán:
Mint a háromszáz Leonidosszal
Félelem nélkül, lebírhatatlanul és csupa szépek
Dobtátok magatokat az egyenlőtlen küzdelemben
Oroszlánugrással, énekelve.
Lehelletetek, szent véretek lánggá legyen
Feloldani a szolgaság láncait.
Gyorsan adja Isten, hogy szabadságotok
Fája virágban álljon, testvéreink!

(Fordította: Kerényi Károly)

Olafs Stumbrs (Lettország)

A magyar forradalmárokhoz

A keserű kín, mely térképén határokat zúz,
mely ezrek életét kívánja és zabálja!
A keserű kín! Áldottak lobogóitok!

Fülem a földre nyomva hallgatódom.
Hallom, ahogy a vér a föld arcára csurran.
Őrizkedjen az örök zsarnok ettől a hangtól.
Megszentelődsz, föld, e napokban.
A vér sokáig ragyog az idők éjjelén át.

Ki vagyok én?
Ki vagyok én, hogy őket dicsérni merem ma?
Egy csöpp vér is ezerszer drágább szép szavaknál.
Ezért lépek hozzátok a Végző Napon, Igazak:
„Testvéreim, bocsássátok meg bűneim!”

(Lettből fordította: Sulyok Vince)

Mico Vlahovic (Jugoszlávia)

Ave Hungária (részlet)

Ave Hungária! A harci lárma
határaid fölött messzire szárnyalt,
szívébe mondhatatlan millióknak,
akik ma poklukban fuldokolnak,
föltámadásukat tőled remélve.

A földön ország így még föl nem dúlta
szívét a népeknek és nemzeteknek.
Új reménység jött itt, új gondolat:
hogymindenkinek hozza, megmutassa,
miként szűnhet meg a gyűlölet mérge,
s mint győzhet a szeretet a szívekben,
a megértés miként fonhat át minket,
s hogy zenghet föl a Szabadság harangja.

Ave Hungária!
Földühödt zsarnok
ágyútüzébe fulladt kiáltásod.
Nyugatot hallgatott félig süketen csak,
s utolsó vészszikolyod belefulladt
a földübörgő tankok dörejébe.

Ave Hungária!
Éneked még ma is itt cseng fülemben,
a messzeségben tompán zúg a puszta,
s halottaid már békében pihennek...
De föltámadásod napja eljön!
A vörös körtánc nem tarthat örökké.
Zászlaját büszkén bontja ifjúságnak,
barát baráttal áll a barikádra,
s az emberiség mélyen meghajlik előtted.

(Szerbből fordította: Sulyok Vince)

Petro Kizko (Oroszország)

Éljen Magyarország!

Szavakban nem lehet leírni,
s képekben ábrázolni azt,
mikor az izzó kard elől már
a félelem el nem szalaszt.

Páncél erőtlen ellenük,
kiknek a lélek több a testnél.
Táplálónk egy cél, mozgalom,
magyar barát, magyar vértestvér!

Egy cél: szabadság, becsület,
saját hazánkat visszakapni,
s a betolakvó idegent
kiűzni-vetni, elzavarni.

Magyar barát, milliók sorsa
dől veled el, a helyzetünk.
Te – törhetetlen vagy a harcban,
s kézbe mi is fegyvert veszünk.

Ahogy kívánja sok fia,
Magyarország olyan lehessen!
Budapest fölött zászlajuk
évszázadokon át lenghessen!

1957.

(Ukránból fordította: Sulyok Vince)

Sava Manolova-Ungerer
(Bulgária)

1956. Október hőseihez

Segélykéréstek azon az éjjel,
azon a novemberi éjjel,
midőn végső erővel
küzdöttetek, elbuktatok,
s kértetek segítséget a világtól –
nem fojtódott egészen el.

Egyedül voltatok az egyenlőtlen
harcban a zsarnok ellen.
Segélykéréstek a „szabad világhoz”
visszhangtalan maradt, –
siketítőn dörögtek a fegyverek...
s maradt végül a haldoklók jaja.

Hősökhöz illően ti, Magyarország
férfiai, asszonyai, gyermekei
fömládoztátok életeteket, utolsó
csöpp véretekig küzdve
hazátok szabadságáért,
a világ szabadságáért

Fömládoztátok életeteket,
de nem hiába: - Kiáltástok
visszhangzik ma is szívünkben,
s tovább él. Erőnk kútfeje
a szabadságért folyó harcban,
zászlónk és fárosz – tűzjelünk.

(Bolgárból fordította: Sulyok Vince)

Karl Krolow
(*Németország*)

A szabadság

Menekül, magábatörten.
Azt mondják, gonosz pillantása van...
De hallotta az éjszakában
gyorstüzelő fegyverek beszélgetését.
Az imént látta a metsző levegőben
nagy madárként a félelmes Időt
tovarepülni – a reményt,
és látta a földből fröccsenő vért
összevegyülni a földrecsorgóval.

Menekül, magábatörten.

Azt mondják, gonosz pillantása van...
De a csípőkből hirtelen
géppisztolyok nőttek.
A szobrok lóttak még rá...
Mindenkinek
karjába fektették a halált.

Menekül, magábatörten.

A sarkon az Erőszak vár rá
– fekete útonálló –
hajlíthatatlan acéllal
az öklében.

(*Németből fordította: Vitéz György*)

Arnulf Överland
(Norvégia)

Magyarország 1956-ban

Ha elfeledjük Magyarországot, marad-e
jogunk élni,
s ki fog küzdeni majd
éppen miértünk?
Ki húzott választóvonalat
a népek közé, hogy egyeseket észrevétlenül eltíporthatnak,
míg másokat minden áron meg kell védeni?
– köztük Norvégiát is, természetesen?

Megint láttunk elvérezni egy népet.
Ismét kiabálhatjuk:
Nem küzdöttek hiába, nem pusztulhatnak el!
Szó, megszokott szó csak,
mialatt dúl a harc,
piaci fecsegés csak,
szégyelni való szóbeszéd, amiben senki nem hisz!
Még senki sem hallgathat.
A kezeit mosó
ENSZ-ben
mindmegannyian a bölcsek
határozatokat hoznak
egyre élesebb hangnemben.
– Valamit tenni? Ugyan mit tehetnénk,
ha nem hallgatnak ránk az oroszok?

Hát ne nyugodjunk bele?
Dehogyne!

Hagyjuk végre
a fecsegést az emberi jogról és becsületről!
Ne irkáljunk az „élet tiszteletéről”!
Eggyek maradunk mégis.
– Miben?
A rémületben és szégyenben!

Vonuló felhők
borítják az éjszakai mennyboltot.
Kit mutatnak a csillagok?
A következő ki lesz?

(Norvégból fordította: Sulyok Vince)

Ferdinand Durand
(*Olaszország*)

Ó, halottak...

Ó halott magyarok,
s ti harcolók, már vérben,
de talpon még, s világgá-
kiáltva végtelen,
megtiport igazságokat,
térdet hajtunk nektek.
Hősök vagytok, mi törpék.
A testvéreink vagytok,
és senki a szívünkhöz közelebb.
Vértanúságtok
megváltja a világot
s beragyogja jövőnk a fényetek.

(*Olaszból fordította: Horváth Elemér*)

Giuseppe de Lorenzo
(Olaszország)

Legenda a magyarokról
VII. Egy hazafi halálára
(részlet)

Ajánlom az ezerkilencszázötvenhatos októberi felkelés
magyar mártírjainak.

A ravatal mellett
hallgat
minden emberi szó.
Egyedül
mint emberfölötti hatalom,
a Végső Béke szól az emberekhez.
Szava,
mint titkos forrásból eredő folyó,
a végtelenbe árad.
Senki sincs, ki félbe merné szakítani,
mindenki hallgat:
„A hazáért csak ő élt,
izzott, küzdött;
a Győzelmet, mely ravatal körül leng,
Ő érintette kezével,
hogyan szeretett népének ajánlja.
Hiába volt az ellenség
dúhe és gyalázata,
az ő bátorsága és ereje,
örökéletű már”.
Mindenki hallgat,
senkise szól,
– egyedüli szó –
a Végső Béke ünnepi hangja;
míg utólszor tekint
a mozdulatlan arcra,
s a keresztet tartó
sárga kezekre.

(Olaszból fordította: Tóth László)

A. Petrov
(*Oroszország*)

Ej, romantika...

Ej, romantika, kék füsttel égsz te,
lángragyujtottad Dankó szívét...
A Lubjanka pincebörtönében
mennyi víz folyt el, s mennyi, mennyi vér.

Ej romantika, kék füsttel égsz te...
Szovjet tankok Budapest kövén.
A Lubjanka pincebörtönében
mennyi víz folyt el, s mennyi, mennyi vér.

Ej romantika, kék füsttel égsz te –
Hová lett lelkünk? a kapcánkba fér.
A Lubjanka pincebörtönében
mennyi víz folyt el, s mennyi, mennyi vér.

Moszkva, 1961.

(*Oroszból fordította: Gömöri György*)

M. Selechova-Benke
(Oroszország)

Vérszerinti testvérek

Közös: lelkünknek lázadó keserve,
Nomádok vére, dalaink mély húrja,
Csapongó kedvünk, puszták végtelenje
S az álmok túl a szenvedésbe fúlva.

Közös: a múlt, mely nem is olyan régen
A gyermekekből hősokeket teremtett,
Kik érettünk is meghaltak, – az éj lenn
Elmossa már az évet és a percet.

Mert dicsőség volt harcuk és bukásuk;
De mit tehet egy maréknyi sereg,
Ki álmokért küzd ... s arany az úr másutt
Csak szófűzért húz sírjaik felett.

A világ alszik, lomha éj felettünk.
Így ismétlődik minden itt a földön.
Ők elestek ... mi élők csak temettünk,
S jutalmunk lett a hontalanság, börtön.

De megmaradt a közös sír: örökség,
Hogy emlékezzünk rájuk fejet hajtva,
S higgyük: lelkük sírhantok fölött ég,
S új hősokeket ihlet majd a harcra.

(Fordította: Tollas Tibor)

Francisco de Moreira das Neves
(Portugália)

Magyar katona monológja
(részlet)

Uram, én soha nem szoltam Hozzád,
De ma fohásszá értek a szavak.
Nékik hittem kik tagadtak Téged,
S hagytam, hogy Tőled elszakítsanak.

S múlt éjjel egy gránát tűzcsóvája
felvillantotta a tiltott eget!
– Mellemben csaknem meghasadt szívem –
Ma értem már: miattad szenvedett.

Silány papír az elárult törvény,
fenn véres tűzszárnyak : Budapest ég.
Ábelre Káin kést emel újra,
Judásnak egy Krisztus nem volt elég.

Rádőlt iszonyatok romja alatt
vérezik Magyarország. Gyilkos óra.
Uram, a hajnalra teszek hitet,
fordítsd szemeid a halandóra...

Lennék bár oroszlánszívű hős ma!
Hitemet adván gyűlölet helyett,
fegyveremre a keresztet vésném,
s győzelem jeléül a Te neved.

(Fordították: Rónai Zoltán és Vári Ildikó)

Nils Leeb-Lundberg
(*Svédország*)

Éjszaka Budapest fölött

Ó uram könyörülj

Vétkük csak az hogy népüket szerették
Szabadságban és bölcs rendben akartak élni

Ó Krisztus könyörülj

Kenyér helyett a magyaroknak
vért darálnak a dunamenti malmok:
A hatévesét aki lyukat szúrt a kerékbe
rést vágott a benzintartályokon
s együtt pusztult a lángokban a katonákkal
A tizenkétévesét aki gránátokkal körülkötözve
a páncélosra ugrott
A meggyalázott anyákét és friss özvegyekét
akik tankok elé vetették magukat kisgyermekükkel
a tankok elé melyek Pest és Buda utcáin dübörögtek
tüzet okádva iszonyatosan
láncfalpaikkal széttaposva szétlapítva
a védtelent a gyengét és a tehetelent
s a barrikádokon holtan heverő munkást vagy egyetemistát
És azokét kiket ma éjjel
kínoztak a halálba és a némaságba
Az éjszakát bevillogják a megcsonkított testek
kiáltanak a meggyötörtek
Az élőknék teher az élet
a holtaké az áhított szabadság
de a vétek kié a vétek –

Ó uram könyörülj

(*Svédből fordította: Sulyok Vince*)

Muzzafer Ünkan
(Törökország)

Felkelés

Meztelen mellük feszítik az árnak
ősapám látta táj gyermekei,
míg szolgaságból a szabadság felé
folyik a Duna vérrel teli.

A legmagasabb sziklacsúcson állva
Pestnek tárom ki karom és szívem,
hajdani hazám láncraverten,
testvérnépem – és tehetetlen –
s nem segít Rajtad senkisé.

A süket égbe nemet kiáltok,
az árulást hú szikláinkba vésem,
s a Dunán úszó holtjaid előtt
legyen e vers a köszöntésem.

(Fordította: Tollas Tibor)

Gabriel Okara
(Nigéria)

A lélek hangja

A Magyar Forradalomnak

A messzeségből hallottam egy reggel
amint a dac a vassal összecsap és bűgva
szívekben zúg tovább és zengeti az utca.
A dac szavát hallottam én, mint kel fel,
midőn a csontot és a húst zúzó pöröly
a láthatáron megjelent kelet felől.

Én hallottam! A bátrak hangja volt.
A lélek hangja, mely a páncélt fúrja át,
a fegyverzörgést elnyeli, s a röpülő golyót
elfogja mind! Egy reggel hallottam szívemben.

Egy reggel hallottam szívemben,
s estére minden utcából kiűzték,
s lett csönd, a könnyek csöndje,
siratni mind a vért,
az utcát és a tért megöntözött,
amelyből újrasarjad egykor majd megint
a reggel dacsava, kit társa most is hívogat
a napnyugati láthatár mögül.

(Angolból fordította: Korondi András)

Gustavo Garcia Saravi
(Argentina)

Magyarországhoz

Már esthomályba hulltál, gránátok és vasak
s bitófák közül is, – bár magány láncra verten, –
száll fel a hallgatásod s villogó fényeidben
ég a szuronybozót és rőt az alkonyat.

Mily fohászok szállnak s milyen gyilkos szavak
csapódnak le a síró, vad kietlen
homokra, a sivatag gyűlöletben
a szenvedés lova vajon hová ragad?

Könnyek őszirózsái, dúló vasak, bitók
csóktalan kihült ajkak, végső búcsúszavak
alkonyi tája és égő szunyogbozót,

szelíd emlékezés rab országa s a lándzsa
vég-akkordja a szívében s egy fájó akarat:

győzni hősként és megpihenni egy imába.

(Spanyolból fordította: Mikszáth Antal)

Gabriel Huneeus
(Chile)

Vértanú föld
– Magyarországhoz –

Csillagfüzérrel
koronázva,
az időtlen időből
lassú léptekkel
jő az éj...

Jő az éj lassan...
Álmatlan, szépen
hallgatja a jós danát,
s sötét, királyi palástját
a földre teríti ki.
A szunnyadó tárgyak
s a fény árnya közt
ajkán pecsét.
Hosszú, hallgatag ujjai
reszketve nyúlnak
Hungária földje felé
s megsimogatnak
völgyet, tetőt,
pusztát, erdőt,
várost és folyóvizet.

A bús való órájában
titkokat fed fel:
királyok s koldusok,
urak s cigányok,
zsarnokok s rabok titkait.

Pedig lám mást vár az éj:
szeretők ujjongó énekét,
szerelmes szívdobogást,
fényes, nyugodt arcéleket
az extázis tüzei után.

Az egek zokognak,
hamut sodor a szél,
az éj rémülten nyög...
Palástján a csillagok
kialudtak mind.
A vértanu földön
sötétebb, gyászosabb
lesz az éj is.
A légben
apokaliptikus hangok
fém-torkok kemény,
zavaros kiáltásai.

Magyar földön
eszét vesztetten
bolyong az éj.
Halálmezőkön kúszik át.
Vállán a véres palást
a fájó föld
halotti leple lesz.

És ott marad és ottan vár
valami megváltó szélvihart,
hogy előzze az árnyak hadát
és kitarja a hajnal kapuit
a nap felé.

(Spanyolból fordította: Rónai Zoltán)

Juana de Ibarbourou
(Uruguay)

Prológus

Ezen a csupa csillag és csupa rózsza délamerikai karácsony éjszakán eloltottam karácsonyfámat, hogy Veled lehessen mártír Magyarország, hogy legalább szimbolikusan egy legyek a Tieid közül, egy asszony, aki imádkozik múltadért és jövőd sorsodért, egy asszony, aki ugyan nem fegyvert tart kezében, hanem lantot és aki soha nem átkozódik, hanem énekel. De most, amikor vérzel és kínoznak, most, amikor mindenki, aki szereti a nagy emberi erényeket, úgy közeledik Hozzád, mint a megfeszített Krisztushoz. Itt térdelek sötétbe borult hazámban és kérem a soha el nem maradó isteni igazságszolgáltatást, könyörgöm Hozzád először életemben, hogy vértelen sorok haszontalan faragójából változtasson katonává a Te soraidban!

Mennyire szeretünk Téged Magyarország! Az édes ifjúságtól kezdve, amikor álmunk voltál a ligeti és tabáni fák alatt, a Duna partján, amikor megnyerted szívünket boldog és romantikus varázssoddal.

Mennyit nőttél és mennyi hősiecs harcot vívtál azóta szabadságodért. Nagy szerelmesed vagyok, büszke felséges értékeidre és megronthatatlan méltóságodra. És szent vagy Magyarország, rettenthetetlenül dicsőséges, halántékon a töviskoszorúval, mint a Megváltó a Kálvárián. Példája vagy azoknak a népeknek, melyek többre becsülik a halált a szolgaságnál, az éhséget a becstelenség megadásánál, a véres harcot a lakójok jóltáplált gyávaságánál.

Ezerszer szeretett Magyarország, akiért annyit sírtunk, fogadd el szívemet és ha tudod, változtasd fegyverré, vagy villámmá.

Montevideo, 1958. december 24-én.

(Spanyolból fordította: Keleméry Tamás)

Guilherme de Almeida
(Brazília)

A lecke

*A magyar forradalom 10. évfordulójára adom ezt a költeményt
a saopaulói magyarságnak, mint „Ex voto”
e hősiés nép lábai elé.
Sao Paulo, 1966. IV. 18.*

Elnyűtt köntösöm fércelt foltjain át,
s ha fogod a réz-krajcárt,
a kemény kenyér-héját,

megismered a világot, mely nem fér
a könyvekbe és nem kér
a szívből kiutat.

A foltokban térképed lesz a világról,
mely minket összekovácsol,
embert testvérré avat;

a réz megmondja majd, jobban mint a szó,
hogy nem réz-rozsdásodik a jó,
ha kéz kéznek adja azt;

a kenyérhéj mutatja, hogy a föld kérge
bőség annak a kezében,
akinek van és aki ad.

Elnyűtt köntösöm fércelt foltjain át,
s ha fogod a réz-krajcárt,
a kemény kenyér-héjat,

megismered a világot, mely nem fér
a könyvekbe és nem kér
a szívből kiutat.

(Portugálból fordította: B. Vér Rózsa)

Ernesto Pinto
(Uruguay)

Dal azokról, akiket holnap megkoszorúznak

Áldottak az özvegyek,
kik a holt apák puskáját a fiak kezébe adták,
a műhelyekben helyükre álltak és a mezőkre mentek.
Az ősi tűzhely általuk parázslík fel újra
s a fiatal búza beérik az olajfák árnya mellett.

Áldottak a gyerekek,
kik bűgőcsigáik sarokba téve rohantak tankok ellen
s utolsó sóhajukkal anyjukat hívták és a hazát.
Általuk szállnak vissza a lepkék s ragyog a lég
s víg nevetés fecskéi ébresztgetik a rét virágát.

Áldottak a lányok,
kik megőrizték ajkuk mézét és lilium ragyogásuk
mikor vad tűzzel feléjük lobbantak a barbár vágóvágók.
Általuk jönnek újra csendesen szerelmes párok
s a délután boldogan húz följük hosszú árnyat.

Áldottak a diákok,
kik zsongó iskolákból az utcákra rohantak
zsebükben töltényre cserélve át a ceruzákat.
A madarak általuk hozzák vissza a napok virágát,
a nyíló körtefákon meg a tavasz fehér ruhát kap.

Áldottak a munkások,
kik testükkel harcolták meg az utca harcát
és az ismeretlen szabadságot a porból kiáltva hívták.
Értük a gyárkémények ajkán új zsoldárok fakadnak
és a házak ablakán, mint a nap süt be az igazság.

Áldottak a kivégzettek,
akik, mert hitüket megvallották, a falhoz rogytak
s a halált választották lélek-mardosó élet helyett.
Holnap általuk nyílnak félelem nélküli szóra a szájak
s a határsorompókon át egymásba fonódnak a kezek.

Áldottak az öregek,
kik merészebbek és bátrabbak voltak a fiataloknál
géppisztolyok ellen mellük falát emelve.
Általuk őrizhetik majd nagyapák az unokákat
olcsó pipájuk kékesen szálló füstjén merengve.

Áldott légy Budapest,
lerombolt falaiddal és megcsönkített szobraiddal,
széttört hídjaiddal és földre sújtott tornyaiddal.

Áldott légy Budapest,
gyászodban, megkínzátásodban, szivárgó sebeidben,
mert csorgó véred lemossa földünk gyalázatát
és halottaid nyomában biztos lábaddal indul a szabadság.

(Fordította: Lökkös Antal)

Pham Cong Thien
(Vietnam)

A fehér tavasz

Makkai Ádám magyar költőnek
1956. október 23. emlékére.

Elszáll a tavasz mint a füst
Én egymagamban dűnnyögök
Mióta élek firtatom: hogy kell beszélni?...
Kitör a gátakból a víz.

Emlékek vágatnak az égen
– Nézd! – Nyugtalan költözőmadarak...
Letérdeltek s megcsókolom a sarjadó füvet:
Kifehéríti lelkem a szenvedés...

Az Óceánba torkollik a semmi
A hidak alatt hömpölyög a múlt
A tengerparton lélek se jár...
Be rég, hogy elfeledtelek, első szerelmem!

Az év utolsó napjának ege bepislog még a padlásablakon...
Gyufaláng se lobban a vaksötétben
S tíz év előttről a madár
A párkányomra szállva gunnyaszt reggelig.

Amíg csak élek, firtatom: hogy kell beszélni?...
Álmatlanul forog velem az ágy,
Rágyújtok és a füstbe bámulok:
Szellemi-lelki sötétséggel borít be újra az éjszaka.

(Fordította: Makkai Ádám)

*M. C. Prasobsukh Sukhsvasti
(Thaiföld)*

A magyarokról akik szerették hazájukat

Bár kis ország volt Magyarország
De jól ismert, sugárzó hírnevű.
A háború végével elsodorták
A szovjet elnyomás mindennemű

Poklai. Évtizede már, hogy felkelt
Egy emberként e nép lerázni jármát!
Fegyvert ragadnak bátran, ki mit lelhet,
Kifüstölni Sztálin lidércnyomását!

De mit tehet egy cseppnyi tiszta víz
A vörös pokol nagy tűzvésze ellen?!
Ezrével hulltak – s ezrek szárnyszegetten
Futottak túlélni Moszkva tankjait.

Sziámi népem, thaiföld nevében
Köszöntsük hát e népet mi, sziámul,
Kik vérük adták jövőnkért, hős reményben,
S gyermekeikért örök szabadság-zálogul.

(Sziámi – thai) eredetiből fordította: Makkai Ádám)

Rue Lane Kuo
(*Tajvan*)

Magyar forradalom

Zöldel a Duna folyó völgye.
Évszázadok békéje nyugszik a tájon.
De a magyarok szerencse-csillaga fordul,
Durva erőszak töri a csendet.

Tűzvörös tankok előtt gyermekkezek fehér fala,
Mely fölébresztette az alvó isteneket!
De kitarja újra a gonosz szárnyas hatalmást,
S szabadságod újra elvész! Küzdesz e tovább?

Taita Towett
(*Kenya*)

A gyarmatosítás sírfeliratai

A magyar forradalom tizedik évfordulójára.
(*Részlet*)

Gyilkos törzsfők a szegény nép veszte,
Halomnyi már a mártírok teste;

Üveggyöngyökkel lelkünk cserélik,
S ők mindezt büszkén hőstettnek vélik;

Udvaruk népe fegyverben állig,
S láncra fűzik fel rabok bokáit;

Sírva búcsúznak, jaj hosszú az út,
Fekete bőrükre még rongy se jut;

Testük az arab puszta nyeli el,
Csak szétszórt csontjuk marad néma jel;

De Ítélet Napján mind föléled,
Miként ezt vallják a keresztények,

S láthatjuk sorsuk leplezetlenül,
Ha a rabok sírjára fény derül.

Nairobi, 1966.

(*Fordította: Tollas Tibor*)

ŐRZŐK ÉNEKE

Fáy Ferenc

Októberi halott

Fehér volt, sápadt, mint a köd.
Kopott, akár a fák.
S a nyirkos őszi lom közé
rejtette homlokát.

A szájaszéléről rubin,
virággá nyílt szavak
peregtek szét a fű közé...
Leroskadt házfalak

pihentek barna ujjain,
szemébe bújt az ég,
s egy ország fogta könnyesen,
némán ütőerét.

1961. október 19.

Áprily Lajos

Őszi csoda

Szemem maholnap őszi színt se lát,
sem tarkaságot fenn a hegy fokán.
De láthattam egy őszi szép csodát:
láttam októberi dédunokám.

1966 október

Falevelek

Hogy zsongtatok, suttoztatok,
ha enyhe szél fuvallt reátok!
De most, hogy tiprok rajtatok,
fáj zörgő disszonanciátok.

1966. október 23.

Saáry Éva

Október 23

itt a kereszt

kedvetlen ködök hálójában

az őszi ég
csukló szárnya alatt

a hódolat
a kegyelet
sárga
bordó
krizantémokkal vette körül

krizantémok siratják őket
mint a szelíd temetők halottait

itt a kereszt

azokért áll
akik
lázás fejjel
sajgó szívvel
az örület örök vakmerőségével
rohantak
a tűzben

azokért
akiknek szemeire
tépett zászlókat borítottunk

azokért
kiket a budai temetőben
sortüzek érdes tisztelgésével búcsúztattunk

azokért
akik talán még ma is
Szibéria szűkülő egét nézik

azokért

ki tudná felsorolni

érezem a hit diadalát
a büszkeségét
a reményt
s
pillanatokra
– mi lett volna –
még a lázas tervezgetést is

itt a kereszt

faragott fáján
a megfeszített
történelemmel

Lugánó, 1966

Kabdebó Tamás

Memento libertatem

Ha körmöd alá tüskét vernek
sötétzárkában vasra vernek
ha húgycsővedbe ceruzát húznak
szerettedért becsuknak túsznak
ne feledd: semmi sem tart örökké;
százötven év alatt sem lettünk törökké.

Ha a nyelvedet kifacsarják,
magzatodat kikaparják,
ha megtömnnek kábítószerekkel
hogyan kibékülj a perekkal
ne feledd: semmi sem tart örökké;
százötven év alatt sem lettünk törökké.

Ha országodban ketrecbe zárnak
ha kibújnál aknákkal várnak
ha átrepülsz megbélyegeznek
holtadig ha kartotékra tesznek
ne feledd: semmi sem tart örökké;
százötven év alatt sem lettünk törökké.

Ha lazábban fogják a kantárt
civilbe bújtatják a zsandárt
ha rendjeleket osztogatnak,
csak néhanapján fosztogatnak
még ha feléd is rúgják a koncot
s szolgának kapsz egy nyomoroncot
ha bülbül szavakkal csalogatnak
s ahol fáj ott nyalogatnak
ha turbánra, sörbetre jut és borra
gondolj akkor a selyemzsinórra.

**NE BÚSÚLJ KENYERES, SEMMI SEM TART ÖRÖKKÉ
SZÁZÖTVEN ÉV ALATT SEM LETTÜNK TÖRÖKKÉ.**

Parragi László (Löven) közlése szerint a fenti vers két utolsó sorát piros betűkkel írták fel Pesten egy-két tűzfalra. Úgy hírlett, hogy a verset az 1956-ban bebörtönzött Zelk írta. A legenda alapja az, hogy a két sor zárófejezetként jelentkezett először a fenti szerző MINDEN IDŐK c. regényében, 1978-ban melyet a regény hősei „Z-nek, a költőnek” tulajdonítanak. Z. azonban nem Zelk rövidítése volt, amit persze az otthon indexre tett regény „földalatti” olvasói nem tudhattak.

Tollas Tibor

Önítélet

Kegyetlen örünk volt: „Pofon verem!”
– Ezt ordította minden reggelen.
Zárkanyitáskor, nyomorult rabok,
vártuk a verést – nem válogatott.

Mindegy ki volt és mindegy mit felelt,
óriás kulcsával arcunkba vert.
Fogunk kitört, a bőrünk felrepedt,
szeméből láttam: kéjtől reszketett.

Ki szenvedélye örvényébe fúl,
ütött bennünket irgalmatlanul.
Hangja elnyomta a sikolyt, a jajt,
egy beteg társunk csöndben belehalt...

Hogy embert ölt, ki ártatlan lehet,
föltört benne a lelkiismeret.
Többé nem ütött, most ő lett a rab,
mindnyájunk közt a legszánalmasabb.

Mintha kísértet árnya nyitna rád,
kulcsra zárta be régi önmagát.
Minden ütésre, mely máson mart sebet,
benne sajgott föl, most ő szenvedett.

Folyosónk végén, az ablak előtt,
pisztolyával a homlokába lött.
Nem bírta tovább – égő kárhozat,
ki egyszemélyben gyilkos s áldozat.

1988

Horváth Elemér

Huszonöt év után

Tizenegy millió nem disszidálhat
nem is ugorhat ki az ablakon
s ennyinek nem elég nagy a Bakony
hogy elmenjen modern haramiának

az alkoholban nincs jövő csak másnap
A vers azt hihetné nagyhatalom
ha kinyomják S úgy néz ki Papíron
(ami nem jut mindenki mondatának)

Legfeljebb 5 % ha beállhat
idealizmusból nihilistának
hisz nem áruló mindenegyes párttag

Munkát végez és nem is gyűjt vagyont
Van ennyi szabadság minden muszájban
S ahol zsarnokság van ott zsarnokság van

1981

Mócsi Ferenc

Hősök nélkül

egy nemzet nem élhet hősök
példaképek nélkül

két világ veszett háborúja
nemzeti veszteséglistára tette
történelmünket

most nem tudjuk
kire hivatkozhatunk

mit szólna Petőfi
és a Tizek
ha a 12 pont
szellemi örökségét keresnék

a Pilvaxból is talponálló
vagy Vörös Rák lett
a szégyentől pirosra főve
hátrafelé mászva akarunk kiollózni
a szocialista slamasztikából

forradalmi fertőzések
csúfítják a babaarcát
mindig rossz patikában
kivántuk kiváltani a gyógyírt
a beteg csak rosszabbodott
pedig a receptet
már elődeink megírták

hol van orvosság
és mit ér
ha nem javul az Egészség

leamputálták végtagjaink
tolókocsikban lökdösik
nyomorék testünket a századok

de mi van az aggyal
a szívvel

vagy már azt is elkezelték
felelőtlen orvosok
és szellemünk kikezdte az Idő

56-os fotókat nézegetek
az akkori események
nem ezt igazolják

egy nemzet nem élhet hősök
példaképek nélkül

Gömöri György

Emléksorok egy áldozatról

N. I. emlékének

Utca nem őrzi nevét, mosolya is már fakulóban
rég felvételeken, s bár vannak még, akik érzik
kézszorítás-melegét, s idézik utolsó,
hátrahagyott szavait, az újonnan születettnek
ő már csak adalék, túl egyszerű, köznapi két név.
Meg kellett halnia: így kívánta százcselű végzet.
Sértett démonok engesztelésére vére kiomlott –
s kellett a test a habarcsba, az alapozásba, amelyre
s relatív jólét csálé Dévavára fölépült.

(Ingatag falain, aki látja, olvashatja az írást:

„KAPARJ KURTA, NE SZÓLJ SZÁM, S NEM FÁJ A FEJÜNK.”)

Utca nem őrzi nevét, s aki szólna ma róla, csak így szól:

nem e világra való volt ennyi naiv bizalom.

Él mégis, túl szavakon, most és minden időben,
mindig, míg valahol pár magyar összehajol.

Ilyenkor

október végefelé
amikor csurgatott méz-színűre vált a roppant
királyi terebélyű gesztenyefa
a Király kollégiuma előtt
rezesedik a naspolya lombja
s lecupaszul a kicsiny fügefafa is
nem takargatja tovább a szerény termést
ilyenkor ős fordulóján
újra hallom a kürtszót
a messziről felzengőt
pár perccel mielőtt a menet
és történelmünk legönfeledtebb karneválja
megindult

Faludy György

Ezerkilencszázötvenhat, te csillag

*A terrible beauty is born
(Yeats)*

Másnap, szerdán reggel: por, ágyúszó
és szenvedés; mégis, mikor átvágtam
a Hősök terén, mosolyognom kellett,
mert nem állt szobor többé a csizmában,
csütörtök: lázrózsák mindenki arcán,
Földváry már kedd este elesett
a Rókus előtt; szemközt, az iskola
padlásán felfegyverzett gyerekek,
péntek: még több vér, tankok, a Ligetnél
az ütegek torkolattüzeit
nézem éjjel és borzongok: a szörnyű
szépség most nálunk is megszületik,
hat nap: a kénezett arcú halottak
apró csokorral mellükön, a járdán,
(Köztársaság tér), röplapok, szorongás,
szemem előtt kis, tétova szivárvány,
ölelkezés az Írószövetségben,
mert csomagolnak s indulnak haza,
feltépett sínek és torlaszok: fölöttük
a szabadság liliom-illata,
ezerhétsházahárom, nyolcszáznegyvenyolc,
és ötvenhat: egyszer minden száz évben
talpra állunk kínozóink ellen; bármi
történjék is, boldogság, hogy megértem,
és újra péntek: a Dunánál állunk,
a nap áttör füstön, ködön; talán
sikerül minden s az alkonyat bíbor
brokátja Zsuzska lenszőke haján,
és szombat: a hajnalban csupa reménység,
estére tudni: nyakunkon a kés,
a keleti szemhatár mögött mocskos
felhők, nyugatról álszent rőfögés,
mentünk a kétszázezerrel; nem bírnék

több börtönt és ha nem is jön velem:
Árpád óta bennem lakik az ország,
minden völgyét meg dombját ösmerem,
akkor is hazám, ha távol lesz tőlem,
eddig sem ápolt s ha más föld takar
mit számít az? s mit számít, ha fiam majd
dad-nek is szólít és nem lesz magyar?
Mi elmaradt, azt húsz vagy száz év múlva
az ifjúságtól mind visszkapom:
ők látják majd, hogy az előszobákban
kabátom még ott lóg a fogason.

Ezerkilcszázötvenhat, sem emlék,
sem múltam nem vagy, sem történelem,
de lényem egy kioperálhatatlan
darabja, testrészt, ki jöttél velem
az irgalmatlan mindenségbe, hol a
semmi vize zubog a híd alatt,
melynek nincs korlátja: – életemnek
te adtál értelmet, vad álmokat
éjjelre és kedvet a szenvedéshez
meg örömet: mindig te fogtál kézen
ha botladoztam, magasra emeltél
s nem engedted, hogy kifulladás vénen,
ezerkilcszázötvenhat, te csillag,
a nehéz út oly könnyű volt veled!
Oly régesrégen sütsz fehér hajamra,
ragyogj sokáig még sírom felett.

Chicago, 1986. október

Nagy Gáspár

Ők már kivárvák...

*(fóhász a temetetlen holtakért
és a jeltelen sírokban várakozó vértanúkért)*

Ők már kivárvák
ott a föld alatt
hűségesen simul
homok agyag – és
nápolyiként a
megtört deszkaprés
nyelvük helyére hull
akár a kés
s fölvérzi utolsó szavuk
mihez alig volt joguk
itt hol végórán szólni is
rebbelió; fényes tüntetés –
és kinő szájukból
rettenet virág
sírjukat ott keresd
VILÁG! – s ha vak rá?
süket és béna vagy nem meri?
Isten a Világ gyávéit akképp
bünteti hogy görnyedjenek
élve ítéletnapig –
de Ők már kivárvák
ott a föld alatt
kivárvák ott velük
homok agyag – és
csöndben kivárvák fényük
a deszkaprés alól
mikor föltámadnak
halottaiból.

1987

Tornai József

Vannak magyarok

Vannak magyarok, szikkadtak, tiszták,
mint a cserepes agyag a Tiszaháton.
Vannak magyarok, sárosra
isszák magukat a koszos állomáson:
isznak a havas Don-kanyarra,
isznak a tábornok arany váll-lapjára.
Vannak magyarok: hat ujjal
és fogastul jönnek a világra.

Ezen a földön nőttek,
nem a tatárszagú Ázsiában,
mégse hisznek a szent bálványokban,
aranyozott isten-fiában.
Kaszát egyenesítettek, voltak
fekete-csimbókos szörnyetegek,
locsogó vérükkel öntözték
a kiszáradt egeket.

Felhőből néző nagyapjuk
tótul, zsidóul imádkozott:
dülnek szájukból a kiskunsági homokviharak,
Duna-folyású ekloga-sorok.
Együtt mennek a hősökkel,
nyavalyásokkal a történelemben:
vannak magyarok: úgy tartják a világot,
mintha kisgyerek lenne.

Ártatlanul lesik az arcát:
sír, mosolyog, eliszonyodik?
Nem engedik kiszedni a kezükből
legutolsó lélegzetükig.
Hallgatásukban rejtegetik
az elsodort parti fát, asszonyuk jajszoít,
de nem mentik meg őket
a víziók!

Nem volt késsel vágható kenyérük,
emésztődéseiket hordták a malomba.
Koponyájukban most az üres hold
lakik hajnalonta:
süti a villódzó sebhelyeket,
port, füstöt, kitört ablakokat.
Vannak magyarok, akiknek
az öröm menyasszony-kárhozat,

lemondás és elrontott ünnep
minden nap-villás reggel.
Fölkelnek az ágyból és belebuknak
a sírba gimnazista-fejjel.
Fölfalják az idegen zászlókat
vagy meghíznak, mint a szolgák.
Vannak magyarok, rég tudják,
hogy ahol élnek, szeles ország.

A csúcsos, menetelő jegenyék zajából
kihallják a pontos muzsikát,
házuk előtt éjféλι időben
csapatostul tutulnak a kutyák.
Becézik ezt a kis földet, hazát,
és fülük mellett eleresztik a szót.
Vannak magyarok, várnak, szédülnek,
szívüket-lecsukók.

A tegnapért eladják a mát,
puha ingért a kabátot.
De vannak magyarok: István királyra,
új ezer évre várók.
Nem fogadják meg az anyai szót,
komor és makacs árvák.
Az emberiségnek a fából-
vaskarikákat ők csinálják.

Modern szüreti ima

Ki ez az asszony?

Évek óta a hátam mögött áll, és követ útjaimon. Görcsösen erőlködöm néha, hogy magam elé képzeljem, mint a többi nőt, vagy legalábbis magam mellé, mint a lányokat, de nem hagyja. Reggel rakott és estére megszelídült búboskemence melege bizonyosság. Ez a hó vesz körül engem, mint mást a bunda, ebben az oltalmazó köráramlásban merészelek hideg, zimankós időben is szélesre kitért Petőfi gallért a nyakamra álmodni. Ez az asszony bizonyosan idősebb nálam, mert ifjú vagyok előtte, ifjú, merész, lázadó és sérthetetlen.

Ki ez az asszony?

Az egész lénye dióbarna. A tekintete, amit a tarkómon érzek, súlytalan. A tekintete maga a megbocsátás. Megsemmisülök és feltámadok ebben a megbocsátásban. Bús, rideg, dacos, irányíthatatlan férfieletem ez a megbocsátás irányítja. Elkötelez és az örök hűség sóhajos vágyával tölti meg a szívemet. Hű én már csak hozzá lehetek. Néha egészen közelér. Melle halma a hátamra dül, finom illeszkedésű, laza nőkarjával átfon, tenyerét orcáimon, halántékomon előrecsúsztatja és – ó, mi gyönyör! – befogja szemem. Vak vagyok ekkor és mégis mindent látok. Múltamat, ifjúságomat, múltunkat, ifjúságunkat. Moccani sem merek, de átélek egy isteni robbanást. Hangot nem hallok, de hallok egy kérdést: elfeledtél? Eltemettél? Beletöröttél a hiányomba? És én hiába esküdözöm, hiába! Megint itt vagy a hátam mögött, te szent asszony, a te hőd éltet, a te megbocsátásod vezérel, dehogy feledtelek el, dehogyis! S mire ezt eldadogtam, ő már ezt is megbocsátotta.

Ki ez az asszony? Volt nekünk ölelésünk, szerelmünk, nászunk? Nem tudom. Talán volt. Ma már csak ez áll meg az időben: talán volt. Persze, minden, ami volt, egyszersmind hiány is.

Lehet, hogy már csak a hiánya áll a hátam mögött? Lehet, hogy nem szerettem eléggé, méltatlan voltam hozzá, és elébem állni, megtestesülve a szemembe nézni ezért nem hajlandó?

Meggyűlöllek, dióbarna asszony! Végül is oltalmaddal, melegeddel, hátterben maradással mérhetetlen kint osztol ki rám. Nem embernek, nem férfinak való, hogy éppen annak a fülébe, akit legjobban szeret, kíván, ne suttoghasson szerelmes szavakat, hogy még a nevét se tudja. Neved sincs, dióbarna asszony! Mit ér az életem, ha nem ölelhetem át a derekad egy mozdonytól léghuzatos vasúti töltésen, ahonnan tág reneszánsz képzkivágásban látszanak a közeli dombok, s rajtuk a szüreti nyüzsgés, valamint az ádáz segélycsapatok. Mit ér az ősz, a must, a bor, valódi, ölelhető asszony nélkül?

Volt nászunk vagy nem volt nászunk, mondd meg, ismerd be, áldj meg a bizonyossággal!

Csak félszavaidra emlékszem, félmondataidra és félsoraidra. Különös lény vagy. Amikor más zihál és fuldokolva sikong, te hallgatsz. Extázisunkban, gyönyörünk csúcán pedig, amikor az elcsukló félszavakra számít az ember, te tagoltan, távolian, mintha egy megafonból jött volna a hang, ezt mondtad: „rendületlenül”.

A Hazám vagy tehát, Dióbarna Asszony?

Ha akarod, elhiszem. Igen, a hazámnak egy pillanata vagy, nási pillanata, sohasem volt nási pillanata; kultúránk, történelmünk egyik, egyetlen gyönyörkicsordulása – és örök figyelmeztetése.

Akkor hát, elég a nagy szavakból! Szűnjön meg végre a fogadkozás, a sebek nyaldosása, az átkozódás, a sirámsírás és a lihegés. Akkor most rajtam a sor. Maradj veszteg, megfordulok. Így már szembenézhetünk, csókot is válthattunk, és így már pofozhatsz is. Szemtől szembe érzelmnyilvánítás gyanánt egyenértékű a csók a pofonnal. Melyiket kapom?

*

Elmém nem tűri a homályt, még a magam teremtette homályt sem. Ezenfelül méltányolom a mai ember természetes igényét az érthetőségre, a tényyszerűsége és a gyakorlatiasságra, tehát megmagyarázom, miért hozakodtam elő ezzel az asszonnal, ezzel a sejtelmes és merőben egyéni jelentőségű érzelemsomóval.

Mert nem tehettem mást. Mert, akinek ez a hivatása és komolyan is veszi a hivatását, néha úgy érzi, rá kell erőszakolja a közönségre a legegényebb sejtelmek, képzeteit, álmait, mert ezek nélkül nem élhetünk. Éppen úgy, ahogy elemi szükséglet a mosolyfakasztás, írástudók és művészek kötelessége éppen úgy kötelesség, művészi, emberi és hazafiúi kötelesség megállítani a rohanó mai embert csak ésszerűségek, csak beton, csak vas, csak hasznossági szempontok által kitűzött-útján: ember! Emlékezz! Valaki áll a te hátad mögött is! Emlékeid, sejtéseid neked is vannak, hisz ember vagy! Nem felejtheted el őket!

Beszélnem kell tehát a magam dióbarna őszi asszonyáról, hogy a kötelességeitől elcsigázott lélek, az egész közösség felfigyeljen a magáéra. Ez az asszony nem csak az enyém, mindnyájunké. Lehet, hogy másnak nem is asszony képében áll a háta mögött ugyanez a jelenés, lehet, hogy éppenséggel lobogó hajú ifjú férfi képében vagy öregemberében, netán egy sírkereszt képében, vagy éppen a születés pillanata, a kisdéd felsírása kíséri. Egy őszi utca, egy csonka ház, egy pohár az asztalon, egy távoli puskalövés, avagy talán mindössze egy szó, egy felcserélhetetlen szórendű, soha meg nem kopó mondat.

Nem vagyok vallásos, éber óráim kilencvenkilenc százalékában nem hiszek semmilyen emberfeletti hatalom, Isten, istenek létezésében. Imára, ima-szerű lelki tevékenységre mégis éhes a lelkem. Nem könyörgök én senkihez,

eszembe sem jut valamilyen cél érdekében, valaminek a bekövetkeztéért vagy elhárításáért felsőbb hatalomhoz folyamodni. Nem, én egyszerűen emlékezem. Múltamra, múltunkra, csókokra, zászlókra, holtakra és holtak mondataira. Verssorokra.

Hívlak hát most már felbátorodva, mögöttem álló dióbarna őszi asszony! Jer, nézd, szüret van megint. Puttonyos emberek járnak a domboldalakon, a puttonyuk édes tartalmát odalent a kádakba döntik. Ugye, hogy ott vagy te minden puttonyban? Ugye, hogy ott kísérsz nemcsak engem, de minden puttonyos magyart a kanyargós ösvényeken, lefelé is, felfelé is?

Bella István

Arccal a földnek

*„Befed ez a kék ég, ha nem fed koporsó,
Óráim tisztességes csak légyen utolsó.
Akár farkas, akár emésszen meg holló:
Mindenütt felyül ég, a föld léssen alsó.”*

Zrínyi Miklós

Arccal a földnek, ahogy éltem,
élek, élő, a föld alatt,
fekete kátránypapír-éjben,
hol nem megy le, s nem kel fel a nap,

mert ragyog örökkön örökké
földdel teli szívem helyén
napvilág-halhatatlan röggökké
fényesedett emberremény,

fejjel lefele nőnek, égnek
a füvek, lombozik a fa,
és földben száll a földnek, égnek
minden csillaga, madara,

a föld alatt fordul az égbolt,
változik nappal, éjszaka,
a fönti ég csak sötétség volt,
vagy a napvilág látszata,

kátránypapír-fekete éjben,
hol nem ment le, s nem kelt fel a nap,
arccal a földnek, ahogy éltem,
élek, élő, a föld alatt.

1989

Ágh István

Magyar Katalin

Megörökített halál almáriumszagában
kallódik képe valamelyik fiókban,
ő maga lapátolt földben, időn túli soványan,
lepréselt liliomszál félretéve.
Van-e keresztje? vagy már kimosódott,
isten tudja hová lett, mint az én véres ingem,
Magyar Katalint kiégették az őszből,
szabadjon élni megint,
ballonkabátom én is elégettem.

Ballonkabátok össze!
A szél zöld-piros, kék-fehér szárnyal,
sárgára váltan vitorlázott a karomba;
Mindenszentek napjának nem volt még annyi halottja,
nem égett annyi gyertya az elsötétítésben:
vörösréz töltény a szívkamra-sötétben.

Kórházi ágyon pislákoltam.
Most a kórházkert húsvéti tapéta
korhadtsont-színű falra,
átvilágított szellő, reménylehellet.

Minek gondolna Magyar Katalinra,
ki a Terézvárosban a tizenhatéves vöröskeresztest
lefényképezte, akár a vadászó,
s a rossz fölvételt nekem adta?

Valahol itt, valamelyik fiókban oszlik
barna homállýá, valahol fényes földi
lakk pácolja nyakcsigolyáit.
Nem látom, mintha látnám ballonkabátba
csavartan, homlokán csuklya gyapja,
szelíd arcával lepke-bárány,
Jeanne d'Arc és Zója negatívja
hanyatt a pesti járdán.

Mindétkiglen a járdán.
Mennyi színházi topánka porozta,
azóta mennyi uccaseprő söpörte hiányát,
és hányszor hesegettem:
Tűnj el szabadság!
ragályos haláloed öröklődik, akár a vérbaj,
nem szabad szeretni engem!

Hasonlított a lányaimra.
Első lelőtt szerelmem,
nincs emléke a rejtek szülőszobáról,
szülőanyává hamisított nevemről,
mikor a sebem bűn volt, s professzorokká
tanítottatott a század,
szökevény- s disznóbújtatásra.
Gézből szivárgott sebem vallomása:
Úlj az ágyamra! hadd fessek túlnagy köpenyedre
véremmel gyereket, pontosat, mint az iskolában.

1991

Serföző Simon

Hiába sulykolták

Mire emlékszem? Ama október végi napokból mire? Föllélegzésére, megkönnyebbülésére az embereknek. Hogy hirtelen, mintha hideg huzat vitte volna ki belőlük a bennük bűdöslő félelmet. Nem tartottak egymástól, besúgóktól. Égig nyitott fülű suhanc, naponta közöttük szorongva a reggeli, esti munkásvonaton, vasúti váróteremben, kihallottam szavukból: száz kilométerre a fővárostól, azon is túl, lélekben a tüntető, fölvonuló fiatalokkal voltak; velük éreztek. Jóváhagyták magukban, hogy Nagy Imrét szólították élére az országnak. Tudták, emlékeztek rá, ki ígérte könnyítését a terheknek. (Hisz a szándék addig, a meglakoltatás: e háborús bűnös, fasiszta, utolsó csatlós népnek, amivel megbélyegezték, nem lehet kímélet!) Tudták, nem felejtették el, a büntetőtáborokat, e szégyen- és gyalázat-telepeket kicsoda számoltatta fel. (Mert itt a gyarapodni, az alacsony sorsból kikapaszzkodni akarókat, s akik nem szégyenítették meg a tisztességet, a tisztákat, becsületeseket megbüntetni és meghurcolni kellett; megkeserítettetni velük az életet!)

S őket, a nem kegyeltek, a nem haszonélvezőket, akiknek a tudatát ütötték, a lelkét, ama felzúdult napokért, őket tették felelőssé! A szégyentelenek a bosszújukat örájuk uszították. Akik, ha csak napokra is, embernek akkor érezték magukat, egyszer az életben akkor szabadnak. Aminek az emlékét kiirtották volna, hogy felejtődjön némaságba, a haza utcákra tódulását ellenforradalommal gyalázhassák, amit hiába kiabáltak a harsány hangszórókból, rádiókból; hiába sulykolták. A csöndbe, megfélemlítettségbe szorítottaknak ez a szó nem jött ki a száján. Abban a másik Magyarországon, ahol ők a szegénysoron élnek, megőrizték magukban az igazságot, vigyáztak rá.

Éjszakára óvatosságból a kaput is becsukták.

„Én onnan jövök...”

Mansfeld László mondja:

– Március tizenkilencedikén ítélték halálra a bátyámat. Negyvennyolc óra alatt végre kell hajtani... Március huszonegyedikén, szombaton a nővéremmel elmentünk telefonálni. Az Apostol utca sarkáról – ahol ötvenhat októberében felvettek engem a teherautóra – , a telefonfülkéből hívta fel a nővérem doktor Gártyán Tibort, Péter kirendelt bírósági védőjét. Valahonnan megtudta a lakása telefonszámát. „Mansfeld Péter nővére telefonál!” „Itt doktor Gártyán...” „Érdeklődni szeretnék az ügyvéd úrnál...” „Az ítéletet ma reggel végrehajtották! Őszinte részvétem!” Egy ember, egyetlen ember, aki velünk érzett. Aki legalább sajnálkozott. A nővérem kiejtette a kezéből a kagylót. Nem szólt semmit, nem jött ki szó a száján. Én sem kérdeztem semmit: a kagylóból hallottam a védő szavait. Mentünk hazafelé, mint a holdkórosok. Nem emlékszem, milyen volt az utca, sütt-e a nap, vagy esett. Ami körülöttünk volt, kiesett emlékezetemből. Végrehajtották! Micsoda kifejezés ez! Végrehajtották – így mondják, ha valakit megölnék? A Borbolya utcában, a házunk előtt a kerítésnél megálltunk. Erre emlékszem. Feltettem a lábamat a kőfalra; nem sirtam, de a könny elfutotta a szememet. Ott, a kőkerítésnél bosszút esküdtem. Nem halok meg addig, amíg a bátyám halálát meg nem torolom! Nem lesz békességük azoknak, akik Pétert elvették tőlünk! Fáradtan rogytunk le a lakásban, mintha hosszú kilométereket gyalogoltunk volna. Édesanyám az ágyon feküdt, aludt az injekcióktól. Ő csak napokkal később tudta meg, hogy ... végrehajtották. Nem, ez nem lehet! – mondta. Ez lehetetlen! Ijesztgetnek bennünket. Ijesztgetik az embereket! Pétert elvitték valahová, valamelyik vidéki börtönbe vagy Szibériába. Elvitték, de egyszer majd hazajön. Egyszer csak hazaengedik, és megint velünk lesz. Halottak napján otthon, a lakásban gyertyát gyújtottunk, imádkoztunk. Minden esztendőben imádkoztunk Péterért, hogy túlélje. Hogy kibírja. Ki kell bírnia! Amikor értesítést kaptunk, hogy menjünk el a Keleti pályaudvar melletti postahivatalba, vegyük át Péter ruháját, akkor is azt hittük, hogy csak megtévesztésből teszik. Azért, hogy fájdalmat okozzanak nekünk. Elmentünk, oda már édesanyámmal, átvettük a csomagot. Fizetnünk kellett érte. Otthon kibontottuk a barna csomagolópapírt. Visszaküldték Péter nadrágját, ingét meg a karóráját. Egy Pobeda típusú olcsó kis karóra volt. Az új cipő, amelyet édesanyám a bírósági tárgyalás előtt vásárolt Péternek, megtetszett valakinek. Egy elnyűtt lábbelit tetek helyette a csomagba. Péter ingét sokáig hordtam. Amikor az ő ingét viseltem, mintha megsokszorozódott volna az erőm. Péter ingében

jártam, de nem hittem, nem akartam elhinni, hogy a halott bátyám ingét viselem. Úgy viseltem azt a ruhadarabot, hogy kölcsönbe vettem a bátyámtól, és amikor hazajön, visszaadom neki. Egyszer aztán annak is vége lett, hogy Péter hazajön ... Talán öt év múlva ... Ezerkilencszázhatvanhárom ... Igen, akkor lett vége. A kertben dolgoztam, a fűrészbakon léceket fűrészeltam. A kerítésnél megállt egy férfi, bámult befelé a kertbe. Észrevettem többször is, hogy figyelnek, szemmel tartanak engem, nem volt bizodalمام senki idegenhez. A férfi nézett befelé kitaratóan, én néztem vissza rá szúrósan. Tűnjön el onnan! Nem tűnt el. „Megmutassam, hogy kell fűrészelni?” – kérdezte a kerítésen át. „Nem kell megmutatni!” A férfi lassan megindult, bejött a kapun, odajött a fűrészbakhoz. „Megmutatom, hogyan kell fűrészelni !” „Mondja meg, mit akar!” Közel hajolt hozzám, suttogva mondta: „Én onnan jövök...” Különös volt az arca, a hangja. „A nevemet nem árulhatom el. Ha megtudják, hogy itt jártam, nekem végem...” Onnan jött? Vagy küldték hozzánk? Hiszen figyelnek bennünket. „Én onnan jövök – mondta halkán a férfi - , ahol Mansfeld Pétert az utolsó útjára vitték.” Kifutott az erő a lábamból, a karomból. „Én ismertem Mansfeld Pétert – folytatta a férfi. – És szeretném, ha tudná, mit mondott, amikor kivitték a börtön udvarára. Nekünk elmondta, hogy az utolsó szavai ezek lesznek a bitófa alatt: Éljen a szabadság! Éljen Magyarország! Szeretlek édesanyám! Mire magamhoz tértem, a férfi már eltűnt. Soha többé nem láttam. Akkor, ezen a napon el kellett temetnem a bátyámat. Mégis végrehajtották! Mégis meghalt. Azt a három mondatot csak Péter mondhatta az akasztófa alatt! Azt senki ki nem találhatta.

(Részlet a Tizenhárom perc című dokumentumregényből)

Tollas Tibor

Túlélők

*Az 1956-os forradalom és szabadságharc
30. évfordulójára*

Legyen csendes az álmuk,
mert nem haltak hiába.
– Letarolt erdő fái –
úgy fekszenek vigyázba’.

Földtömte szájuk némán
kiált időtlen esküt.
Elvetett mag a rögben
a csontmeztelen testük.

Feldúlt sírjukon mécses,
október tűzvirága,
a holtak jogán kérdez
választ már mit se várva.

Múltunkat elrabolták,
a sivár jelen hallgat.
Ők élik túl, – a holtak,
a győztes forradalmat.

München, 1986. október

Tóth Bálint:

Magyar litánia

Hallottátok, hogy mondatott:

Szemet szemért és fogat fogért...

Hallottátok, hogy mondatott:

Szeresd felebarátodat és gyűlöld ellenségeidet.

Én pedig mondom nektek: Szeressétek ellenségeiteket...

Máté 5, 38, 43, 44

Sokat kérsz, Jézus, nagyon is sokat:
feledni éjszakai vad hánykolódásokat,
(egy hónapban két éjjelt börtönben töltök,
és kéthavonként felakasztanak.)

Sokat kérsz, Jézus, nagyon is sokat:

hogy megszeressem a hóhérokat,
s imádkozzam ellenségeimért...

Pedig tudom, ez az egyetlen út,
ki megnyithatja a szent kaput

az oltárhoz, hol a szeret ég,

de befogadni az igaz ígét –,

Hogy magam előtt se legyek hazug –,
tudod, Uram, ez száz szentnek is elég!

Igaz, ha annyi vagyok, mint ők,
semmi vagyok.

Nézem, Krisztus, a tévét:

Ez mind élőhalott:

pöszög, dadog,

nem bánt meg semmit,

nem kér bocsánatot.

Hadd kérjsem Tőled:

Én megbocsáthatok?

Megbocsátok-e

a cvikkeres Nagyért,

a hórihorgas Pálincás őrnagyért,

Maléterért és Mansfeld Péterért,

a Kossuth téren meggyilkoltakért,
Magyaróváron meggyilkoltakért,
Salgótarjánban meggyilkoltakért,
a háromszázakért, az ötszázakért,
és ki tudja hogy hány ezrekért,
a Pesti Srácokért, s a Pesti Lányokért,
Angyalért és az angyali Géreczért.

S a korábbiakért:
Donáthért, Kiss Szalézért
és Apor Vilmosért,
a Recsken holtakért,
a vallatáskor agyonvertékért,
a börtönökben édigkínzottakért,
tyúkketrecbe telepítettekért,
és a határon agyonlőttekért.

S a későbbiekért:
Bériért, Gáliért,
s ki tudja még, kiért,
ki korábban halt, mint rendeltetett,
Uram, itt valaki felfejtette
te szent törvényedet!

Hány sor kéne ide,
hány sírkő s kopjafa
mert ezt a magyar litániát
nem fejezhetjük be soha.

És mégis, mégis fejezzük be,
mi nem kezdhetjük újra,
de véssétek gránitba, bazalttömbbe,
minden időkre minden bűnös nevét,
jegyezzétek fel, ennyi elég –,
mi nem kezdhetjük újra.

Utassy József

Október

Rothadt rózsák a kertben,
deresen, megdermedten,
rothadt rózsák a kertben.

Ősz fű leng, minden kihalt, vén,
te pompázol csak krizantém,
ősz fű leng, minden kihalt, vén.

Szél ama suhanc-sírokat
ölelgesd, becézd, simogasd,
s csókold, aki ott sírogat!

Mert fakítja forradalmad
fényét, ki hallgatván hallgat,
fakítja forradalmad.

Ünnepek ünnepe: tüntess,
ha kell, hát bitangot büntess,
tüntess, Október, tüntess!

MEMENTÓ

Élénken él emlékezetemben 1953 nyara, amikor édesanyám kisebbik öcsese, munkaszolgálatos katonaként, mankóval érkezett haza Pápára. Abban a torzító, elhallgató világban csak azt értettem meg igazán – odalett labdarúgó kapus-példaképem, nagybátyám sportkarrierje.

Egy ormánsági kis faluban, elemistaként szembesültem a mindennapokban lappangó félelemmel. Édesapámhoz – a falu református lelkészéhez – gyakorta jöttek tanácsért, iratszerkesztésért, vigaszért, együttérzésért a gyülekezet tagjai. Még a lelkészi hivatal irodájában is halkabba vették a szót, szemükkel önkéntelenül is jobbra-balra tekintettek.

Egyre kevesebben vagyunk, akiknek személyes emléke és kapcsolata van Rákosiék rémuralmával és a világot ámulatba ejtő, a kommunista birodalmat megrengető 1956-os forradalmunkkal és szabadságharcunkkal. A hajdani pesti srácok és lányok – a forradalom legendás hősei – már vagy meghaltak, vagy ősz-öreg emberekké nemesedtek. Egyre több gyászjelentést hoz a posta.

A szovjet típusú teljes diktatúrát követve 1950-1953 között egymillió embert idéztek bíróság elé. Közülük 380 ezret koncepciók perekben el is ítélték, mintegy 500 halálos ítéletet hoztak. Listáikra kerültek a volt uralkodó osztály tagjai, a polgári-keresztény középosztály véleményyt formáló képviselői, kulákok, közép- és jómódú parasztok, gyárosok, iparosok, gyanús értelmiségiek, papok, úgymond a *béketábor ellenségei*.

Tombolt a Rákosi-korszak féktelen terrorja. Mindenki félt. Többszörösen túlszűfolttá váltak a börtönök és az internáló táborok. A kitelepítettek nyitott végrehajtási helyein – gyárakban, ipari létesítményekben, üzemekben, bányákban, mezőgazdasági területeken (Csepel, Tiszalök, Lábatlan, Recsk, Komló, Várpalota, Oroszlány, Hortobágy stb.) – ötvenezren dolgoztak emberhez méltatlan körülmények között.

Ez idő tájban születtek a legmeggrázóbb, legigazabb, kristálytisza érzelmeket hordozó versek hazánkban. A megtorlás a testet gúzsba köthette, de nem béklyózhatta meg a szellem szabadságát. Erről tanúskodnak a halálraítéltek *memento mori*-jai.

1956. október 23-án elemi erejű villámként csapott le a forradalom, és felgyújtotta a magyar lelkeket, magával ragadva a társadalom minden rétegét. Egy nap alatt romhalmazzá változtatta a pártot és erőszak-szervezetét. A kezdeti sikerek és győzelmek után azonban a második hullámban érkező, rettentő erejű szovjet csapatokkal szemben egyenlőtlené vált a küzdelem. A több mint kétszázezres szovjet túlerő tankjai november 4-én hajnalban löni kezdték az alvó fővárost, végigvonultak utcáin, s hernyóalpai eltiporták

szabadságharcunkat. A hazafiak és a pesti srácok mégis tovább harcoltak, az utolsó csepp vértükig.

A fővárost körülzáró és megrohamozó hadoszlopok, hatalmukba visszasegítve az elvtársakat, még nem is sejtették, hogy pirruszi győzelmet arattak, hogy az 56-os út végállomása az 1990-es bukás lesz.

Az 1956-os forradalom és szabadságharc vérbefojtását követően elszabadult a féktelen terror. Futószalagon gyártották az előre megírt forgatókönyvek és ítéletek alapján a koncepciós pereket, melyek következtében több mint húszonhatezer bírósági ítéletet hoztak, közel húszezer embert zártak börtönbe és – még ma sincs pontos adatunk –, de közel négyszáz hazafit kivégeztek.

Kós Károlyt Budapesten érte a forradalom kitörése és leverése. Levelében azt írta: *olyan forradalmat éltünk, akik élünk, amilyen még nem volt a világon. (...) Ez volt életemben a harmadik nagy nemzet-tragédia, melyet megélttem. És ez volt a legszörnyűbb.*

Ezt még fokozta, hogy ismét a hallgatás-elhallgatás börtönébe zártunk. Mint ahogy *Lezsák Sándor* megörökíti a néma asszonytüntetést *Krónika, december, 1956* című megrázó versében:

*„És eljőve akkor a negyedik reggel
Sokgyermekű asszonyok indultak a szélű ablakszemek deszkakötése mögül
Félretolták Európa szeretetsomagjait, és úgy engedték el a férfiak fáradt kezét, mint azok a rádió keresőjét
És vonultak némán az emeletes házak futóárkaiban
A köveztetre nyomtatott láncfalpak idézőjelei közt
És idegen katonák hátráltak, ütötte arcukat a dér
Lüktető gyászba borult a tér
És akkor az asszonyok mécsesét gyújtottak, szemük örök lobogását
És ahogy a bögre tejet teszik a kicsi arcok elé
Olyan mozdulatokkal virágozták föl a harcokban elesett hősök sírját.”*

Ekkorra már Pápára koncentráldott nagy családunkat tragikusan érintette szabadságharcunk eltírása. A vidéki letartóztatások kezdetén szeretett nagybátyám belátta, hogy – aktív szerepvállalása miatt – el kell hagynia hazáját. Biztonságból még el sem köszönt tőlem. Nagyanyám örökké a Szabad Európa Rádió adásait hallgatta. Miután megjött az üzenet, hogy fia biztonságban van, mi is megtudhattuk, csak Belgiumig ment. Ahogy nagyszüleim mondták, minél közelebbre, nemsokára úgyszólván hazajön. Igen, ők is hittek a Szabad Európa Rádió-súlykolta Márciusban Újra Kezdjük felhívásában. Akkor még nem sejtettük, ismét *cserben* hagyattunk.

Az előrelátók és megfélemlítettek ekkor szabadultak meg a fegyvereiktől, mi meg a MÚK-ra készülve, begyűjtöttünk jó néhányat. Az akkori katonai hierarchiát követő csapatot szerveztünk. Bátyám lett a kapitány *ezredesi rangban*. Pápán is voltak *pesti srác szellemű, bátorságú és lelkiületű suhancok*. A Bakony-aljai Öreghegy magaslatán állt az oroszok lokátora, ami 6-8 kilométerre volt a katonai reptértől. A Tapolca-patak folyását követő fűzfák között vezették a rádió-összeköttetést biztosító drótokat. Sorozatosan megrongáltuk. Végül olyan trükkösen, hogy méterről-méterre kellett ellenőrizniük a vonalat.

A MÚK-ban bízva, ezt a sokat ígérő három betűt a falakra és palánkokra meszeltük. A jelszavakat, felhívásokat átalakítottuk: minden ÉLJEN A KÁDÁR-KORMÁNY! elé egy F betűt pingáltunk. Az óvatosságot feladva területi felosztásban hasogattuk, szénnel összefirkáltuk a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány plakátjait.

Csak idő kérdése volt a lebukásunk. Ötvennyolc év távlatából is élénken él bennem az engem megállító, középkorúnak tűnő férfi borostás, pirosas arca, érzem erős dohány és édeskés alkohol szagát. Nem volt tolakodó, inkább együttérző-érdeklődő. Többször is megkérdezte, hogy hívnak, és melyik iskolába járok. Élénken emlékszem a homokszínű viharkabátjára. A két nikkelezett karika szorosra húzva tartotta az övét. Amint megfordult és elment, először azon morfondíroztam, miért sárgább a hátán a háromszög alakú csuklya mint a kabát. Amint eltűnt a kollégium sarkán, agyamba villant – más nevet kellett volna mondani.

Sejtésem utolért. Pár nap múlva az *idest* hívatta az iskolaigazgató. Izgalmas nap volt. Némi várakozás után a pedellus engemet is bekísért a félelmetes igazgatói irodába. A részletekre nem emlékszem, csak arra, hogy a tizenegy éves alkapitány *katonához* méltatlan módon sír, mint egy kisgyerek. *Azt gondold, a sírással el van intézve?* – Érdekes, az igazgatói kérdésben nem éreztem fenyegetést, inkább megnyugvást adott, az addig példás magaviseletűnek minősített, jó tanuló, az iskolának több elismerést hozó magyar szakkör elnökének.

Hála Istennek a fegyverekről és a csapatról nem esett szó. Mindannyian hallgattunk róla, pedig kettő és három testvér is volt a csapatunkban, akiknek katonatiszt édesapjuk hűségesküt tett az áruló kormányynak.

Most is borzad a lelkem, ha belegondolok, milyen ítéletet kaptak fegyverrejtegetésért a nagykorúak vagy a gyermek-íjjak.

Legmegrázóbb élményemet 1958 elejétől hordozom. A gyógyíthatatlan kórtól ágyfogságra ítélt édesapám eddig nem hallott zokogását, amikor megtudta, hogy lelkészbarátját, *Gulyás Lajost* 1957 szilveszterén felakasztották, pedig ávóst mentett, ő akadályozta meg a lincselést. Mindkettőjüket a Pápai Református Teológiai Akadémián szentelték lelkészé.

Ebben a korban kamaszodtam és emberedtem. Tudtuk, melyik az *Egy isteni*

örök igazság. Pápán, Dunántúl Athénjében, élt és él a híres *Bocsor István* professzor szelleme, hazaszeretete. Megannyi nagyhírű tanárunk elejtett szavaiból is értettünk, akik érteni akartunk.

Tennünk kell azért, hogy az 1956-os forradalom és szabadságharc örök és fénylő példa maradjon a magyar- és világtörténelemben. Nem engedhetjük, hogy a magyar nép hősi helytállásának fénye halványuljon. Be kell, hogy épüljön az utánunk következő nemzedékek mindennapjaiba. *Bibó Istvánt* idézve: *...a magyar népnek az a feladata, feledéssel, elszürküléssel szemben tisztán őrizze meg a maga forradalmának zászlaját.* Szükségét érezzük annak, hogy ezt a sokatmondó válogatást az ifjúság kezébe adjuk, a nemzeti érzés, a nemzeti büszkeség és a magyarságtudat ébrentartására.

Az Októberi Tűzvirág című antológia kiadásával nemcsak az volt a célunk, hogy megemlékezzünk 1956-ról; hanem az is, hogy segítséget adjunk az oktatáshoz, az ismeretterjesztéshez: tartalmából gazdagodjanak fiataljaink, tegyük közkinccsé, és őrizzük az októberi lángot. Tettük azért is, mert a történelmi tanulmányi versenyek tapasztalatai alapján a diákság méltatlanul keveset tud *a magyar csodáról.*

E helyen mondok köszönetet *dr. Boross Péter* miniszterelnök úrnak, a Szabadságharcosokért Közalapítvány Kuratóriuma elnökének, aki ifjúi lendülettel, elismerést kiváltó szellemi frissességgel harcol a mártírok és áldozatok emlékének megőrzéséért, a még életben lévő forradalmárok életkörülményeinek javításáért.

Mi, az *1956-os Magyar Szabadságharcosok Világszövetsége tagjai*, ily módon, ezzel az antológiával emlékezünk-emlékeztetünk egy büszke ország helytállására, hőseire. Őrizze meg ez a könyv a gyász és a tisztelet örök mentőjét; 1956 igaz történetét, hőseinek üzenetét; a szégyenletes megtorlás, a torzítás és az elnémitás bűneit!

A versek fölelevenítik a példaértékű tetteket, az *októberi tűzvirágok* kinyílnak a lelkekben, szirmokat röpitenek, termést érlelnek, magot hoznak, csíra sarjad, éltetik a hitet, a reményt, a csodát, és a szívünkben hordozott fájdalom lassan feloldódik az emlékezetben.

Dr. Sántha Gábor

*az 1956-os Magyar Szabadságharcosok Világszövetsége
elnöke*

